

SLOVAN

MESEČNIK
ZA KNJIŽEVNOST
UMETNOST IN
PROSVETO

LISTEK.

A. Aškerc: Egiptovske arabeske	257	Književnost.
F. Milčinski: Pomladanske muhe	260	Pristopajmo k „Matici Hrvatski!“. — Cankar Ivan: Nina. — Janez Trdina: Bajke in povesti. — Silvius Sardenko: Roma. — Dr. A. Jadranski: Zlata bajka. — H. Schreiner in dr. Jos. Tominšek: Pedagoški Letopis. — J. Apih in dr. M. Potočnik: Zgodovinska učna snov. — Zgodovinska knjižnica. — Klodič M. vitez Sabladski: Nova železnica. — Peto izvestje mestne realke v Idriji. — Nestor M. Petrovskij: Pervye gody djeateljnosti V. Kopitarja. — Ruski profesor P. A. Zabolotskij o slovenski literaturi. — Josip Eugen Tomić. — Havliček K. Borovsky.
Cvetko Golar: Vitez	264	Gledališče in glasba:
Dr. Fr. Göstl: Lajiki in blazniki	266	Ivan Cankar: Govekar in Govekarji.
A. Gradnik: Sonet	270	Umetnost.
Ivan Lah: Iz časov romantike	271	300-letnica Rembrandtovega rojstva.
C. M. Logar: Ksaver Šandor Gjalski	274	Raznoterosti.
Olčev Igo: V domovini lepih umetnosti	279	Spomenik Miroslava Vilharja. — Spomenik Janeza Trdine.
Listek	283	Naše slike:
		Pavel Jovanović: Ples Črnogorca. (Umetn. priloga.) — Rosa Bonheur: Orači. (Umetn. priloga.) — Jean Hippolyte Flandrin: Studija. — C. M. Medović: Sv. Jeronim Puščavnik. — Theodore Chasseriau: Tepidarij. — Lerolle Henry: V naravi. — E. Vimont: Noli tangere circulos meos! — Pavel Jovanović: Guslar. — B. Senoa: V parku.

V prid družbe sv. Cirila in Metoda

Pivovarna **AUER** priporoča svoje najboljše marčno pivo v sodcih in steklenicah

Mnihovgraška zaloga črevljev

Henrik Kenda v Ljubljani

prodaja nedvomno najboljša, najbolj solidna in najbolj zanesljiva obuvala vseh vrst in oblik za gospode, dame in otroke po jako skromnih cenah.

PAVEL JOVANOVIĆ: PLEŠ ČRNOGORCA.

JEAN HIPPOLYTE FLANDRIN: STUDIJA.

EGIPTOVSKÉ ARABESKE.

Spesnil A. Aškerc.

8. HUFUJEVA PIRAMIDA.

„Jaz farao Hufú, vaš gospodar,
vaš vojskovodja vselej zmagoviti,
ki živih tron zasedel sem sloviti,
Egipta združenega silni car,
razglašam danes sveti svoj ukaz.
Poslušaj naj ga vsakdo izmed vas!

„Ponosen grob, visoka piramida
telesu mojemu se naj sezida!
Tam ob puščave robu naj stoji!
Iz rezanega trdega granita
naj dviga se v oblake mi častita!
Ko Anubis zatisne mi oči,
jaz farao Hufú ne smem umreti,
ne smem strohneti! Večno čem živeti!

V kamnit me položite sarkofag
pa v piramido mojo me nesite,
v kraljevi grobnici me tam shranite!
Okoli mene plul bo sveti mrak,
a jaz od truda bom sladkó počival,
bom živel večno, o Egiptu snival . . .
In še čez tisoč, tisoč dolgih let,
Egipčani, ves vedel bode svet,
da v piramidi smeli, starodavni
prebiva farao Hufú vaš slavni.
Na delo nujno zdaj pozivam vas!
Vsak čvrste naj roké zastavi svoje,
da točno izvrši se moj ukaz.
To vam naznanja veličanstvo moje!“

Ukaz jim svoj je farao prebral
in s trona zatega Hufú je vstal.
Ministri so molče se priklonili,
plašč dragoceni kralju poljubili
in šli so iz prestolnega gradu
povedat ljudstvu, kaj želi Hufú . . .

In glej in glej, v puščavi že se zida
ob Nilu faraonu piramida.
Stotisoč delavcev že mrgoli,
stotisoč se tlačanov že potí
in ugonablja, trudi na stavbišču
ko na velikem pisanem mravljišču.
Iz kamnolomov vozijo granit.
Tam koplje, žge se glinasta opeka.
Vse gnete se pri delu, skače, teka,
čim prvi jutrní zasine svit.
Kak hrum in šum! Tu kamen tešejo,
ogromne kocke z dleti klešejo.
Tam stroji težke kamne dvigajo,
na skalo skala rezana se sklada,
zidarji tod po odrih švigajo —
in kamen kakor sam na kamen pada . . .
In raste jim ponosna stavba tá
in raste, raste kvišku piramida,
in više, zmerom više se še zida —
popné se mar do sinjega nebá?
In glej, šele čez dolgih dvajset let
do vrha dograjen kipí v višave
ob robu žgoče libijske puščave
Hufújev mavzolej . . . O, kak pogled!
Ko siva gora, gora kamenita
stoji tam piramida ponosita . . .

Egipet ves žaluje. Tiste dni
bog Anubis zatínil je oči
Hufúju faraonu. Tam v palači
sedaj je ležal hladen, bled in trd.
In prišli so učeni dvorski vrači,
da odženo od kralja kruto smrt.
In pomazilili so mu z mazili
skrivnostnimi in močnimi teló,
zavili v prte drage ga, nato
pa v krsto ga kamnito položili.
Zapeli žreci so svoj žalni spev,
molitev sliši tihi se odmev . . .
In krsto so slovesno odpeljali
in v piramidi kralja pokopali.
Leží v globoki rakvi sarkofag.
Mir čuva ga, tihota, sveti mrak.

Kateri kralj ima tak mavzolej,
ko farao Hufú? Kdor veš, povej!
Kako stoji mogočno, veličastno,
ozira po deželi se oblastno

nagrobni velikanski spomenik,
nesmrtnosti simbol, rastoč navpik!
In solnce žarko sije nanj po dnevi.
In stražijo šakali ga in levi . . .
In ko priplava tiha noč nad Nil,
na nebu zažari nebroj svetil.
Nad faraonom zvezd nebroj visi
in luna mu ko večna luč gorí . . .

O, blagor ti, Hufú, nesmrtni kralj!
Priroma potnik mnog iz tujih dalj,
zato, da grobni spomenik tvoj vidi,
da čudi se prekrasni piramidi . . .

A slavni in nesmrtni kralj Hufú
ne vživa v piramide dnu mirú.
Duh faraonov tlači noč in dan
ko težka môra strašen, divji san.
Kralj vidi svoje sužnje in tlačane,
ki zlomljene mu kažejo roké,
zmečkane in izpahnjene nogé
pa krvaveče, gnojne svoje rane . . .
Kako strmijo vanj od vseh strani
umirajočih delavcev oči!
Kralj vidi pred seboj neštete žrtve,
okoli sebe sliši glasen jok
ihtenje, škripanje z zobmi in stok,
in trume rokodelcev vidi mrtve . . .
In tožb in kletev zmešani glasovi
grmijo na uho mu ko slapovi.
Ves krik v peklenski zлива se koral:
„Tu smo, tu smo, nesmrtni, slavni kralj,
mi, ki smo piramido ti zgradili!
Kako počutiš v krasni se gomili?
To mora biti zate pravi raj!
Glej, tebi žrtvovali smo življenje!
Kaj mar ti bilo naše je trpljenje,
da si le ti nesmrten vekomaj! . . .“

Ubogi farao! Ah, noč in dan
že tisoč let ga muči strašni san.
Prikazni žrtev svojih mora zreti.
Kako bi rad se vizij iznebil,
nesmrtnost svojo kak bi rad razbil!
Zaman! Živeti mora in trpeti!
Oh, kolikrat je že preklel Hufú
nesmrtnost svojo v piramide dnu!
In tisoč let že farao vzdihuje,
življenje svoje bridko obžaluje;
pošilja vroče prošnje do nebá,
pošilja jih pred Amona bogá,
naj sname ž njega to neumrjočnost,
naj v nič ga pahne božja vseomogočnost! . . .
In glej, čez tisoč let usliši bog
nesrečnega Hufúja vzdih in stok.

Prihruli so razbojniki barbarji,
 Egipta novi, smeli gospodarji
 in v piramido slavno vdrli so
 in kraljev sarkofag odprli so
 in polastili so se nakitnine,
 vseh dragocenosti in vse zlatnine . . .
 In brž privlekli ven še tisti dan
 so mumijo Hufújevo na plan.

Skrunitelji so drzni jo razvili,
 na solncu so ležati jo pustili.
 In glej, ostalo je le pest prahu —
 in mir je imel farao Hufú.*)

*) Hufú (Chufú) je staroegiptovska oblika imena faraona, ki je znan bolj v grški obliki Cheops (2500—2000 pred Kr. r.). Njegova piramida je najvišja (137 m) med tremi piramidami v Gizéju. — Anubis je bog smrti in pogreba.

9. NIL.

Jaz sem sveti Nil — in kdo je več ko jaz!
 Jaz sem ta Egipt rajski vam podaril,
 jaz zelena polja ravna vam ustvaril;
 jaz sem dal vam palmo, žita zlati klas!

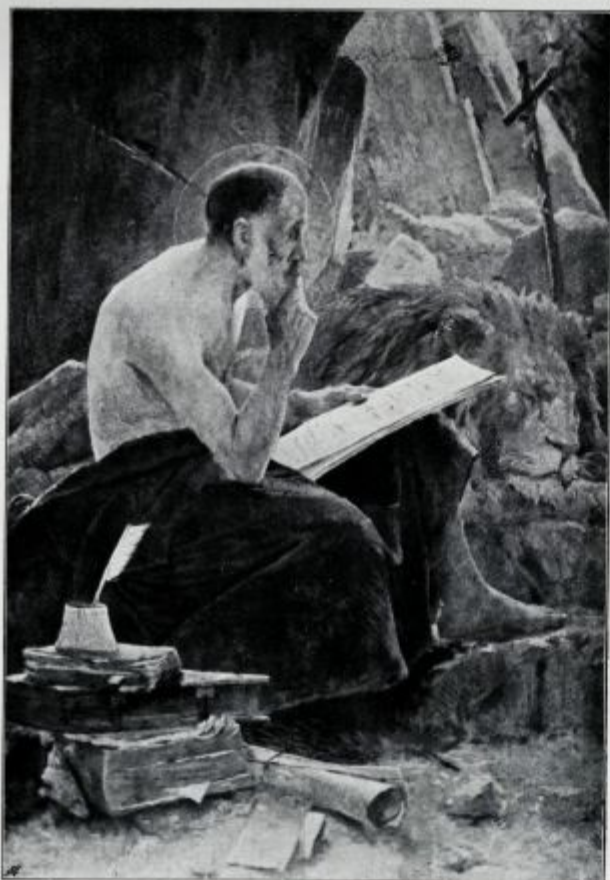
Jaz sem oče vaš in deca moja vi!
 Jaz hranitelj večni dobri vaš sem krušni,
 jaz sem vaš reditelj in vzgojitelj dušni;
 jaz sem vaš učitelj izza davnih dni!

Jaz bistril sem prvi in jasnil vaš um!
 Jaz učil graditi sem vas bivališča,
 piramide, sfinge, slavna vsa svetišča;
 jaz jeklil sem voljo vam in vaš pogum!

Jaz dežele svoje prvi sem vladar!
 Jaz sem dal mogočne bil vam faraone,
 jaz sem dal vam modre pisane zakone;
 jaz vžgal v srcih vam za dom sem blagi žar.

Jaz praded vseh vaših starih sem bogov!
 Meni gre zahvala prva in daritev,
 meni slavospev gre sveti in molitev;
 meni gre najvišja slava, čast vekov!

Jaz Egiptu oče sem na večni čas!
 Jaz pravir sem bujni vsega mu življenja.
 Če usahnem jaz, pa vse usahne, jenja . . .
 Jaz sem sveti Nil — in kdo je več ko jaz?

C. M. MEDOVIČ:

SV. JERONIM PUŠČAVNIK.

POMLADANSKE MUHE.

Humoreska. Spisal F. Milčinski.

I. FALZIFIKAT, DAMA BREZ SPODNJEGA TRUPA IN PRVENSTVO SLOVENCEV.

Suhi filozof in suplent Matej Vrbajs je vsako pomlad nekoliko brenčal. Čudak je bil sicer zmeraj, ne le kar se tiče prekratkih hlač in tistega klobuka, ki so trdili prijatelji o njem, da je izkopina iz dobe mostišč in ukraden iz muzeja, ampak tudi kar se tiče nazorov. Saj je prav in nič ne rečem, naj le ima mladina, dokler je še ni pohujšal zakon in je ne kloni skrb za družino, naj le ima ideale in nazore in sploh in vse, — kam pa pridemo drugače! Ali Matej Vrbajs je v tem pogledu pretiraval in njegovi etični nazori so sploh presegali meje dopustnosti in meščanske dostojnosti!

Najhujše pa je bilo vsako pomlad; tačas je naravnost brenčal. Menda je vse stvarstvo vzneta izprememba letnega časa tako silno vplivala na njegove, vsled nezadostne telesne hrane itak prerabile možgane; ali kaj je bil vzrok? Skratka, vsako pomlad je naravnost brenčal.

Tako je imel n. pr. predlansko pomlad tisto afero z deseticami! Že dalje časa je bil hranil v denarnici ponarejeno desetico; neki večer pa jo je pomotoma izdal v gostilni. Doma jo je pogrešil, a ker je bil filozof in suplent, jo je hotel seveda sledeči dan zamenjati s pristno. Ali natakara, — Pavla ji je bilo ime, lepa je bila in sijajno neumna, — je že ni več imela; spoznavši jo za falzifikat, jo je bila hitro zaigrala pri kočevskem krošnjarju, kaj ve pri katerem: mar so ji stari Kočevci! Mar so pa bili Mateju Vrbajsu, ki je potem teden dni zasledoval po gostilnah in kavarnah tistega, ki je oškodovan po njegovi ponarejeni desetici. In imel je precej ugoden uspeh; nabral je okoli petdeset takih penozov! Seveda ni bilo izključeno, da na pravega oškodovanca vendarle ni naletel, ali da je nesrečni falzifikat že v četrti ali peti roki, in da torej škoda le še ni poravnana. Ta misel je pregnjala Mateja Vrbajsa podnevi in ponoči. Ljudje pa so mu smejoč vkupe znašali zamenjavat vsega spaka ponarejenega. Slednjič se je pričela še slavna policija zanimati za ta sumljivi slučaj, in ni manjkalo dosti, da ga niso zaprli, češ da je deležen ponarejanja denarjev. Resnično res! Tri tedne ga je tako imelo! Baš ko se je pričelo osipati kostanjevo cvetje,

mu je zopet odleglo. Od deželnega šolskega sveta pa je dobil nos.

No, in lansko leto pa je razburjala najširše kroge njegova ljubezen z damo brez spodnjega trupa. Tiste dni se je bilo v slovenski javnosti pravkar veliko govorilo in pisarilo na eni strani o lepoti, na drugi strani o pregrešnosti ženskega akta, in strastna ta polemika je v zvezi z gorko pomladansko vlažnostjo izpahnila Mateju Vrbajsu občutljive možgane. Lotil se je dokazovanja, da se Stvarniku človeško telo v umetniškem in estetskem oziru ni posrečilo; ne odreka mu sicer dobre volje in marljivosti; uverjen pa je, da bi bil na stvarnikovem mestu eden ali drug profesor bogoslovja izvršil to stvar sigurno lepše in čednejše. Zlasti žensko telo! Povzpел se je končno do trditve, da v sedanjih okolištinah za količkaj dostojnega moža sploh ni spodobna in mogoča ljubezen z ženskim bitjem, razen kvečjemu z damo brez spodnjega trupa, kakršna je bila baš na pregled v kolibi ob drevoredu! — Ženstvo je bilo močno razburjeno, ko je izvedelo, da je Vrbajs v istini začel ljubimsko razmerje s to poludamo, in da ga ni bilo niti sram, javno razmotrivati, kaj bi bilo in kako, če bi stopil z njo v sveti zakon. Stvar se je končala precej misteriozno. Sigurno je le to, da je dobil zopet nos.

Letos so se mu pa pojavili neizogibni pomladanski popadki v znamenju kriminalne statistike. Stvar se je pričela tako.

Neki večer je vrgel kar izlepa med rodoljubno družbo „pri piščalki“ izzivajočo trditev, da gre našemu skromnemu narodu na enem polju vendarle prvenstvo med vsemi neštevilnimi narodi naše ljube države. Omizje je radovedno umolknilo, on se je pa s pikrimi besedami obregnil ob naše prvake, ki niso znali te okolnosti, ki jo ima v mislih, spretno porabiti in doseči z njo pomnožitev slovenskih mandatov, ko so bila pogajanja zastran volilne reforme. In z očitajočim pogledom je pokimal orjaškemu doktorju Ivanu Koširju, ki je bil občinski svetovalec, in ga je zaradi tega skromnega dostojanstva delalo omizje „pri piščalki“ pri vsaki priliki odgovornega za vesoljno slovensko politiko.

THEODORE CHASSERIAU: TEPIDARIJ.

„Šema,“ se je branil dr. Košir, „kaj me tako zijaš? Mar sem jaz iznašel volilno reformo? Kolikokrat sem že povedal, da z visoko politiko nisem v drugi dotiki, nego da imam v občinskem svetu referat o pasjih markah! Zoper to moje javno delovanje pa še ni bilo pritožbe. Razumeš!“ Dvignil je z mezimcem vrček k ustom in se okrepčal.

„Prvenstvo! Bog se nas usmili!“ je zaječal komisar Česen, ki je bil po vplivu cvičkove kisline pesimist. „Slovenci pojdimos spat; morebiti se nam kaj lepega sanja! Prvenstvo!“ Vzdihnil je in si naročil še eno četrto in pa škatljico s sodo.

Gospa dr. Koširjeva, v rudeči bluzi in brez nedrca, je zdajci namignila, da se ji je sinoči nekaj jako, jako smešnega sanjalo. Njen pritajni smeh je obetal nekaj pikantnega. Zato se je moral Vrbajs požuriti, da obrazloži svojo trditev. „V statistiki sem čital,“ je rekel, „da je prišlo leta 1901, — za poznejša leta gradivo še ni obdelano, — na vsakih 10.000 prebivalcev na Češkem 0·97, na Tirolskem 1·25, na Nižjem Avstrijskem 1·26 itd., v Bukovini 3·87, na Štajerskem 5·56, a končno v naši blaženi Kranjski najvišje število, namreč 6·47 hudodelcev težke telesne poškodbe. Te številke so neovržno dejstvo, ki se ga nam ni treba šele sanjati! Niti niso izjemen slučaj, kajti ta ponosni vrhunec zavzemamo že vso vrsto let, in se tudi izlepa ne umaknemo z njega, saj poznamo vztrajnost žilavega našega rodu. Ali je to prvenstvo ali ni, kaj? Krohot peklenski!“ In z mrkim pogledom se je zamaknil v strop.

V doktorju Koširju se je vzbudil nagajivi odpor. Resno je prikimal in z glasom naklonjene nepristranosti je izjavil, da so pravkar slišani statistični podatki sicer stara in že splošno znana stvar, omeniti je pa v njih, da jih suhorodni prijatelj Vrbajs, kakor je sklepati iz njegovega ironičnega tona, tolmači s čisto napačnega stališča, kar mu pa naposled ni preveč zameriti, ker ni pravnik, ampak le modrijan in suplent.

„Jasno je, da eden pač mora biti prvi! Da ne načelujemo mi Slovenci pretepačem, morala bi biti neizogibno deležna te nesrečne časti kaka druga narodnost. Naša nesreča je sreča drugih in vsaka izpremembra v naš prid bi morala biti v škodo kateremukoli drugemu narodu, ki bi nas moral nadomestiti v krvavem prvenstvu. — Zato smo mi Slovenci pravzaprav le mučeniki za druge, ako prevdarimo stvar z višjega, nadsuplentskega, sociološkega stališča. V istini mučeniki! Kar bi morale druge narodnosti hvaležno upoštevati! Tisto zaradi števila slovenskih mandatov, kar si

prej omenil, torej nikakor ni tako neumno, kakor se je menda zdelo tebi samemu, ki stvari ne razumeneš.“

Podprl je svoje besede z izdatim požirkom.

Razvneto omizje se je s smehom in hrupom zagnalo na hvaležni predmet, Matej Vrbajs pa je obmolknil in se zamislil. Potem je plačal, pozabil dežnik in odšel, češ da gre še na izprehod v drevored.

II. NEIZPROSNI VEČNI NARAVNI ZAKONI.

Ko je drugega dopoldne sprevajal dr. Košir svojega običajnega nedeljskega mačka po sveži božji naravi, naletel je na Gradu na Mateja Vrbajsa, ki je stal razkoračen sredi pota, zrl v tla, gubančil čelo in s prstom pisal v zrak tajinstvena znamenja, zapazivši dr. Koširja, pa temu nastavljal kazalec na prsi in brez slehernega uvoda izjavil: „Ti, jaz sem star 38 let!“

Dr. Košir je nato aforistično odgovoril, in glas mu je bil nekoliko zagrljen, da prihajajo leta večinoma sama od sebe, ako se jih le doživi, in da ni pravzaprav k temu vsakdanjemu pojavu ničesar pripomniti. Šele tedaj, ko se nabere let okroglo število in ne manj nego šestdeset, je smatrati to za narodno zaslugo, ki jo slavi hvaležno ljudstvo s podoknico, z govori in z bankekom, kuvert po tri krone brez pijače.“

Kadar je bil dr. Košir mačkovit, mu ni bilo prav nič sveto!

Vrbajs je zgolj stresnil glavo, kakor da hoče spoditi nadležno muho, in je potem presenetil tovariša z vprašanjem: „Koliko si star? Ali si že bil kaznovan kdaj?“

Doktorju Koširju se je razvijal maček. Če bi imela lobanja pokrov, si je mislil, kakor ga ima posoda za juho, dvignil bi zdajle pokrov in si pobrizgal možgane z mrzlim sifonom. Ali bi mi dobro delo! — Vrbajsu pa je odgovoril, da je 42 let star, kaznovan pa le v toliko, ker mora zdajle poslušati Vrbajsa.

Vrbajs se je otresele Koširjevega dovtipa, zgrabil tovariša za rokav in ga vlekel seboj naprej po poti.

„Pošteni moramo biti, pravični, nesebični!“ se je hudoval. „Ali veš, da je na Kranjskem od vsakih 10.000 prebivalcev leto za letom povprečno po 267 obsojenih?“

Postal je in prebadal svojega spremljevalca s tako plamtečim pogledom, kakor da smatra edino njega odgovornega za to žalostno dejstvo.

„Jaz res ne vem!“ je malomarno odgovarjal dr. Košir, njegove misli so pa baš vstopale v

posebno sobico „pri piščalki“, vščenile natararico v lice in si naročile nabrizganca, pa košček ledu mora biti v njem! „Če mi ne poveš, ali je to preveč ali premalo, niti ne vem, na katero stran se naj začudim.“

„Preveč ali premalo, — to je vseeno! Ampak računaj! 267 je v 10.000 sedemintridesetkrat! Ali razumeš?“ (Dr. Košir ni prav nič razumel, misli pa so mu srebale ledeni brizganec). „To se pravi, da bi moral biti na Kranjskem v teku 37 let vsak prebivalec kaznovan, — ako — no? — ako bi bile kazni pravično in enakomerno razdeljene na vse prebivalce! Kaj ne? Zdaj pa glej! Jaz sem star 38 let, ti si jih 42, vendar pa še nisva bila kaznovana! Iz tega sledi?“ —

Dr. Košir je izjavil, da bi se lagal, ako bi tajil, da iz pravkar slišanih prepričljivih besed sledi zanj z vso neodoljivo silo človeške logike zanj nujna in neodloživa potreba, takoj iti k „piščalki“ na zajtrk!

„Žival!“ je zarohnel Vrbajs. „Fej! Jesti je tako gnusno telesno opravilo, kakor katerokoli drugo! Ne razumem te, kako moreš spričo tem grozovitim dejstvom misliti na krčmo! Ali nimaš srca? Ali nimaš vesti? . . . Poslušaj! Statistika je očitni evangelij tajnih naravnih sil, in njih večne zakone nam ona razodeva. In glej, tak naraven zakon tudi zahteva, da mora biti vsako leto ena sedemintridesetinka našega prebivalstva kaznovana! Višjega smotra tega zakona sicer ne umevamo, ali naravni zakoni se niso še nikdar ozirali na ozke meje človeškega razuma. Dovolj, da zakon obstoji. A midva? Dasi je nama obema že potekel tisti 37 letni rok, ki ga daje v ta namen naravni zakon, vendar še nisva bila kaznovana. Ker pa midva nisva zadostila tej svoji dolžnosti, izbral si je neizprosni naravni zakon druge svoje žrtve, in za naju je zapadel drug nesrečen rojak v isti dobi namesto v eno kazen v dve ali tri! Ali ni to grozno? Drug kaznovan namesto mene!“

Glas se mu je tresel v razburjenosti. Dr. Košir je imel hvalevreden namen, pomiriti ga in je rekel:

„Ti salamenski naravni zakoni! Pojdi, greva!“

Grlo mu je bilo suho in duša mu je hrepenela po golažu. A slabo je naletel!

„Tako? To je vsa tvoja modrost, pa hočeš biti zagovornik pravice?“ je vzkipek Vrbajs. „Sram te bodi! — Ako se izda ukaz: Vsak 37. mož našega polka bodi ustreljen! — in ko pride vrsta name, se izmuznem in namesto mene zadene smrt drugega — ali sem lopov ali nisem?“

„Prismoda si!“ je zamrmral ozlovoljeni dr. Košir.

Postajalo je gorko. Na klopici je stokaje smrčal pijanček zalitih lic; po drevoredu se je bližal stražnik, ki ga je privabljal razvneti glas Vrbajsov.

„Jaz ne maram biti nikomur nič dolžan? Jaz se ne maram okoriščati s tujim trpljenjem. Jaz odklanjam žrtve. Kar je meni namenjeno, prestanem jaz lahko sam. Če ste drugi parasiti, jaz nisem in ne bom parasit!“

Košir se je naveličal Vrbajsa in postal je hud. „Komu pa poješ, lakota? Ali samega sebe slepariš ali bi rad mene? Daj, no, daj, in pusti se zapreti, če si res tak značaj! Ampak moraš kaj napraviti! Zgolj za tole tvoje neumno besedičanje te ne zapro, kvečjemu v blaznico, kar pa menda ne zadostuje tistemu tvojemu naravnemu zakonu, šema!“

Vrbajs je debelo pogledal Koširja. Stresnil se je in hipno in brez besedice stopil k dremajočemu pijančku in mu, predno je mogel prese-nečeni dr. Košir ubraniti, priložil silovito zaušnico, da je iznenadeni pijanček kar zaihtel in se zleknil po klopi. Potem je Vrbajs odločnih korakov krenil k osuplemu stražniku, se mu legitimoval z vizitko, in ne ožrši se odšel s povzdignjeno glavo navzdol proti mestu. Solnce se mu je upiralo v zguljeni klobuk, izkopino iz dobe mostišč, — in nad glavo mu je zaigrala gloriola mučeništva.

III. BOJ ZA PRAVICO.

Vrbajs je bil navzlic svojim muham dobro-srčen človek. Tudi oklofutani pijanček se mu je smilil. Poizvedel je njegov naslov na policiji in mu poslal za bolečine 10 kron. Več ni mogel, saj je bil zgolj filozof in suplent. — Vendar pa je bil o pravilnosti svojega ravnanja še vedno trdno prepričan in z mirnim zadovoljstvom je čakal na obsodbo, ki mu naj slednjič izbriše sramotno pego nekaznovanosti z njegovega sicer neomadeževanega značaja. Tiste dni se ni dalo dosti občeovati z njim; ponos in prezirljivost sta mu odsevala iz pogleda in iz glasu, in korakal je samozavestno po mestnem tlaku, kakor znajo korakati le še osmošolci, državni poslanci in pa denarni pismonoše!

Tako je prišel dan razprave.

Vrbajs se je bil opremil s svežim ovratnikom in s čistim robcem, in zbranega duha in pobožnega srca je vstopil v svetišče kazenske pravice, da dostojno in svečano opravi dolžno daritev

večnim in neizprosnim naravnim zakonom. Ogorčen pa se je moral uveriti, da se je svetišče izpremenilo v glumišče.

Ozadje razpravne dvorane je bilo nabito polno šumnega, radovednega občinstva, prijateljev, znancev in neznancev. Vsem se je bralo z veselorazburjenih obrazov neprikrito hrepenenje, kar moč dobro zabavati se, makar na stroške svojega ljubega bližnjega.

Pa kaj se naj očita občinstvu, ko si ni bil svest važnosti položaja niti sodnik, oseba, ki je vendar plačana zato!

Vrbajs ni bil zastoj že 12 let filozof, 8 let suplent in temeljit kakor grška slovnica. Ni se torej čuditi, da se je bil natančno poučil o vseh zakonitih določbah, tičočih se njegovega slučaja. In zgražal se je, ko je videl, kako nevredni sodnik tepta v prah vse zakone, ki je nanje prisegel. Baret si je bil pomaknil nad levo uho, kakor da prihaja z vojaškega nabora, in namesto da bi dostojanstveno razložil ovadbo, vprašal Vrbajsa, ali je kriv, in ga potem podučil o njegovi pravici, upreti se obtožbi s povrstno razložbo itd., itd., kakor to določa zakon, mu je šaljivo namežiknil in ga vprašal, kakor da ne gre za kaznjivo dejanje, ampak zgolj za sicer nedopusten, pa dober dovtip: „Kaj vam pa je bilo, vraga, kaj, da ste poškodovali tega Karpeta? Kaj vam pa je storil?“

Široko je zarežal, vzpodbudno pogledal v razpoloženo občinstvo in potem z zaupnim smehljajem dodal vprašanje: „Ali ste bili pijani, kaj?“

Občinstvo je izpreletel vesel šum, ki se je ojačil v odkritosrčen smeh, ko je zadonel iz ozadja poluglasen bas: „Svojega patrona je imel, Matetvža!“

Vrbajsu je šinila kri v lice in glas se mu je tresel, ko je jezno odgovoril: „Priznavam, da sem kriv! Bil sem trezen! Nič mi ni storil! Niti poznal ga nisem! To je vse! Pričakujem kazen!“

Sodnika je žalila razdraženost Vrbajsova in navil je druge strune. Popravil si je baret, nastavil svoj glas za malo terco višje in rekel: „Ne razumem, kako more omikan človek brez slehernega povoda napasti družega, ki ga niti ne pozna!“ In strogo je pogledal mimo Vrbajsa v ozadje med poslušalce na dva mlada blazirana gospoda, ki sta se bila poprej premalo smejala.

Vrbajs si je mislil: Zakaj me izprašuje dedec rudečenosi; obsodi me naj, saj sem priznal! Kako naj boš pošten in pokoren večnim naravnim zakonom, ko ti ovirajo pot do pravice taki nevredni čuvaji! — Odgovoril je: „Ne poznam zakona, da si moram dati poprej predstaviti človeka, predno ga udarim!“

V občinstvu seveda slavnosten krohot, ki ga je pa hitro udušila zavist samopašnega sodnika z zvoncem. „Mir!“ je zagrmel in sovražno pogledal zdaj Vrbajsa, zdaj občinstvo. „Sedite!“ je ukazal obdolžencu, slugi pa je velel, da pokliče pričo, Tomaža Karpeta.

(Konec prih.)

VITEZ.

„Kot bi planil val iz zarje
in zahrepenel po tebi —
vzplamenela je ljubezen
moja kot nebeški žar.“

In z grandeco je poljubil
vitez donni rokavice,
njej so zadrhtela ustna,
zasmejale se oči.

„Donna, čast je meni sveta,
in rapir je moj nabrušen,
smeh strupeni me je ranil —
naj umrjem — Mortimer!“

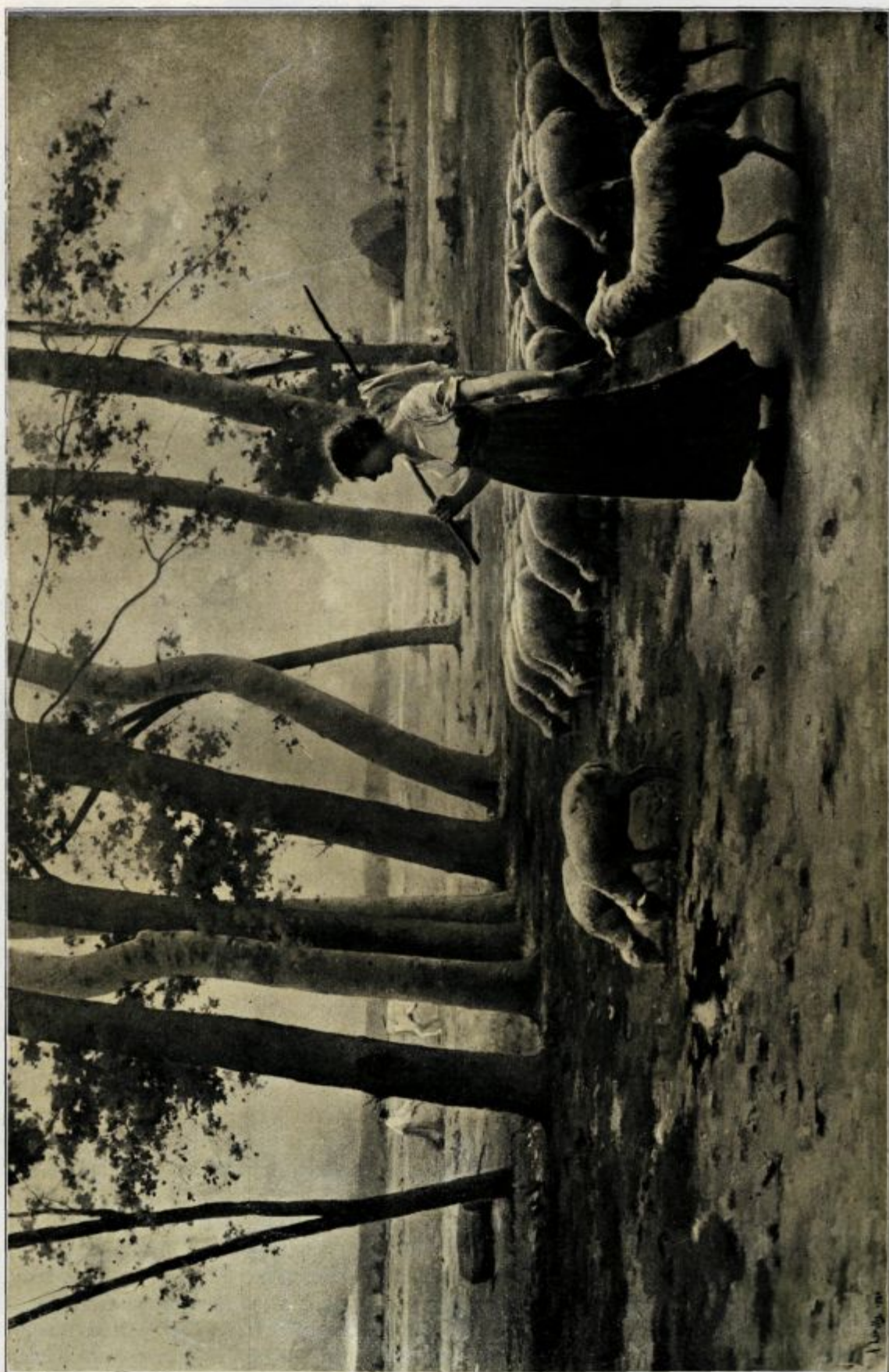
In potegne meč iz nožnic,
zasijal kot blisk je v noči,
zableščal kot zlata strela . . .
„Ne umri, moj Mortimer!“

„Jaz te ljubim, slavni vitez,
vsa sem tvoja solnce moje!
Ne poljublaj, rokavice,
ah, poljubi ustne mi!“

In ponudila je donna
vitezu kipečo rožo,
v sladek se objem ji zgrudil,
oglenj njenih ustnih pil.

In ugasne bela luna,
skrijejo se čiste zvezde —
za višnjevimi zastori
postelj svileni šumi.

Cvetko Golar.

LEROLLE HENRY: V NARAVI.

LAJIKI IN BLAZNIKI.

V društvu „Zvezda“ na Dunaju čital dr. F. Göstl.

V naših dneh se dela mnogo za popularizacijo raznih vednosti, in zadnji čas se je tudi v Slovencih pričelo v tem oziru zelo živahno gibanje. Knjige, razprave, predavanja, namenjena najširšim slojem naroda, naj ga seznanjajo z raznimi vednostmi in ga pouče v raznih strokovnih vprašanjih. Kakor je skrb za občno izobrazbo vse hvale vredna, vendar ne sme nihče misliti, da si na tako lahek način pridobi popolno razumevanje dotičnih strok. Zlasti na medicinskem polju je treba opreznosti, da se s tem več ne škoduje kakor koristi. Ljudje se namreč ne smatrajo za nobeno stvar usposobljenejše, kakor za zdravljenje in si domišljajo le preradi, da lahko nadomeščajo zdravnika, zlasti če imajo na polici kako popularno zdravniško knjigo. Zato se mi pa tudi za nobeno stroko ne zde poljudna predavanja in razprave tolike važnosti, kakor za medicino, — seveda omejena le na splošna vprašanja, kjer se je boriti proti stoletnim predsodkom in krivim nazorom ter tam, kjer je narodu treba pridobiti pravo razumevanje higijenskih predpisov.

Ozreti se hočem le na splošno razmerje med lajiki in blazniki, saj nam tudi to nudi kolikortoliko zanimivih strani.

Pri starih narodih so si blaznost razlagali kot vpliv božanstev ter dobrih ali zlih duhov, mnogokrat pa so jo smatrali za božjo kazen, ki je zadela blaznika za velike pregrehe. Hipokrat in Galen sta jo spoznala in opisala prva kot bolezen. S tem se je razvilo tudi primerno zdravljenje. Po razpadu mogočnega rimskega cesarstva so propadle znanosti in umetnosti. Krščanstvo, ki je ustanovilo sicer toliko človekoljubnih zavodov in naprav, pa ni poznalo prave skrbi za blaznike, v katerih so videli vnovič največ obsedence in grešnike. Rotitve in molitve največkrat niso dosegle željenege uspeha zato so blaznike zapirali po ječah ali pa so jih celo sežigali na gromadah. Prva zavetišča blaznikom so zgradili Mohamedanci; od njih so se tega priučili redovniki, ki so zaradi odkupovanja ujetnikov z Mohamedanci občevali in seznanili s temi napravami zapad, kjer so se v 15. veku pričele graditi prve hiše za blazne.

A bolezni še niso prav poznali; zdraviti so izkušali na razne spekulativne, včasih zelo mučne

načine; bolnike so vklepali v verige in jim na druge načine otežkočali in onemogočali divjanje in gibanje. Prvi, ki je osvobodil bolnike verig, je bil Pinel v Parizu 1792. Človekoljubni cesar Jožef II. je 1784. sezidal na Dunaju blaznico, okroglo, stolpu podobno poslopje, ki še danes stoji. V tem poslopju so bili bolniki — nemirni v verigah — v posameznih celicah. Okrog poslopja je bil vrt, ograjen z omrežjem, pred katerim so se zbirali pouličnjaki in šetalci, dražili in zasmehovali bolnike in so se rogali njihovi onemogli jezi ali pa so zasmehovali njihovo čudno vedenje. Šele sredi petdesetih let prošlega veka se je sezidala dunajska blaznica, ki se v kratkem umakne modernejšemu zavodu.

Koncem 18. in pričetkom 19. veka se začela znanstvena psihijatrija, ki se je pa šele od srede 19. veka povzpela do sedanje višine. Ako torej tako mlada znanost še ni prodrla v množico, se temu ne moremo čuditi, saj se je prvotno in potem še v srednjem in še dolgo v novem veku blaznost smatrala za obsedenost in kazen za grehe.

Melanholiki se navadno sami obtožujejo raznih pregreh in zločinov; smatrajo se od Boga zapuščenimi in za večno izgubljenimi. Oni sami so uverjeni o tem in izkušajo uveriti o tem tudi druge. Ni čuda, da so mnogi, zlasti ako niso poznali bolnika poprej, verovali tem obtožbam. Paranoiki se smatrajo preganjanimi. Pregarjalce si ustvarjajo svojemu obzorju, času in izobrazbi primerno. Jezuiti in framazoni, Židje in antisimiti, gosposke in anarhisti igrajo ulogo preganjalcev. V času, ko se je verovalo v veliko moč in oblast hudičev, je bil hudič v mišljenju blaznikov glavna oseba. A ker ima hudič vso moč le nad grešnikom, je naravno, da so videli v grehah vir te bolezni. — Ker se melanholija pojavlja razmeroma mnogokrat pri ženskah v poznejši starostni dobi, je umevno, da je bil velik kontingent „čarovnic“ že bolj pozne dobe. Razne domišljije paranoikov o svoji mogočnosti, o svojih iznajdbah, o najraznejših vednostih itd. so podpirale pri bolnikih in zlasti pri njih znancih vero v čarovništvo blaznikov. Taka je bila torej podlaga oni nesrečni veri v čarovništvo. Ta zmota pa je zahtevala tisoč in tisoč žrtev. Vera v čarov-

ništvo pa se je ohranila daleč v 18. stoletje pri izobražencih in živi še danes v mnogih slojih vseh narodov. Posamezni prosvetljeni učenjaki so se zaman upirali tej splošni veri, duhovni in svetni veljaki so zaman dokazovali, kar je izrekel že Wierl. 1515, da so „čarovnice“ le bolne, blazne in histerične nesrečnice. Tako zelo je bila ukoreninjena ta nesrečna zmota mnoga stoletja.

Dasi dandanes pač nihče več ne dvomi o tem, da je blaznost bolezen, je vendar ostalo in se vzdržalo še mnogo predsodkov o blaznikih in blaznicah. Še vedno se smatra blaznost za sramoto ne le za dotičnika, temveč za vso rodbino; še vedno se izmišljajo in širijo ljudje grozne govorice o blaznicah ter s slastjo ustvarjajo senzacije o zdravih ljudeh, ki so krivično zaprti v blaznici.

Blaznost se v mnogih slučajih spozna težko in šele po skrbnem opazovanju. Ni čuda torej, če lajik v svoji površnosti, poln predsodkov, ne večč bolniškim pojavom, napačno sodi, ne da bi imel slab namen, — kaj šele, če ga vodi sovražnost do zdravništva in preziranje vede! V tej sodbi ga podpira bolnik, ki ne pozna svoje bolezni, temveč se dostikrat smatra zdravim in krivično zaprtim. Marsikak blaznik navidezno res ne kaže nič nenormalnega ali pa svojo bolezen dobro zatajuje in prikriva; v svoji bolni domišljiji, ali z namenom, da bi si prej zopet pridobil svobodo, si izmišlja razne obtožbe proti ravnanju v blaznicah. Tako nastajajo vesti o dogodkih, ki presegajo srednjeveško nasilstvo in ki očitajo psihijatrom nevednost in podkupljivost. Tudi visoki krogi ne morejo dandanes več tako izrabljati in zlorabljati svoje moči, kakor so jo zlorabljali včasih in kakor bi se to mislilo po raznih senzacijskih vesteh in aferah, tičočih se visokorodnih bolnikov. Res, da tudi zdravniki niso nezmotljivi; da bi se pa motili vsi, ki so bili klicani na pomoč v istem slučaju, je istotako izključeno, kakor da bi bili vsi zdravniki podkupljeni ter bi bili vsi pozabili na svojo vest, na svojo čast in svojo znanstveno veljavo.

Zdravniki niso nezmotljivi, a vestnemu in večjemu zdravniku-specialistu tudi pri najtežavnejšem slučaju in pri daljšem opazovanju ne bo mogoče očitati kake zmote. V blaznico se nihče ne sprejme brez posebnega povoda, temveč le na podlagi zdravniške odredbe; ondi ga opazujejo veščaki, ondi zasliši in preišče bolnika sodnijska komisija, — torej je krivično interniranje za dalje časa povsem izključeno. Ako bi pa prišel kdo vsled krivega suma v opazovalnico, izkaže se taka zmota v kratkem. Saj tudi

večkrat zapro v preiskovalni zapor človeka, čegar nedolžnost se izkaže kmalu! In vendar zaradi take zmote nikdo ne napada sodnikov! Zdravemu mišljenju pa se mora zdeti obdolžitev, da si kriv tatvine, rop, morije itd. gotovo mnogo groznejša in sramotnejša, nego sumnja, da si bolan in nesrečen. — Vendar kako daleč smo še kljub vsi prosvetljenosti in vsemu napredku od tega zdravega mišljenja! Treznemu mislecju treba staviti le prašanje: kdo je največ pripomogel, da se je prejšnje nedostojno in nečlovekoljubno ravnanje z blazniki premenilo v dostojno, blagohotno, ljubeznipolno? Kdo drugi, nego zdravniki-psihijatri! In kdo ima največ dela, največ truda, največ nevarnosti, največ neprijetnosti in največ nevhvaležnosti zaradi blaznikov? Kdo drugi, nego zdravniki-psihijatri!

Neki predsodek do blaznic pa je deloma opravičen. Znano je, da se mnogo zločinov izvrši v blaznosti; za taka dejanja se torej ne more kaznovati dotičnika z ječo, temveč se ga kot bolnika zapre v blaznico. A ker so taki ljudje v očeh lajikov vseeno še izvržek človeštva, je življenje z njimi mnogim neprijetno, grozno. Zdravniki sami se trudijo, da dosežejo ločitev teh, strožje nadzorstvo zahtevajočih kriminalnih bolnikov od drugih blaznikov, in upanje je, da se dosežejo zanje kmalu posebni zavodi.

Lajiki ravnaajo z blazniki dostikrat napačno in slabo. Da pogosto ne poznajo bolezni v prvih njenih pojavih, jim ne moremo zameriti, a iz tega izvira večkrat škoda bolniku. Vzroki in učinki se pogosto zamenjavajo. Trgovec, ki je prišel v konkurz, zblazni; po mislih svojcev zaradi skrbi, žalosti in sramote. A veščak je že večkrat dognal, da sega kal bolezni morda že par let nazaj; da je trgovec prav vsled te bolezni sklepal napačne pogodbe in slabe kupčije, ki so povzročile končno polom. — Bogataš razsipa svoje imetje na neverjeten način; ko zavlada revščina, nekdanji bogataš zblazni. Sorodniki mislijo, da je nesrečnež zblaznel zaradi revščine, — v istini pa je že vsled bolezni pričel s potratnim in razkošnim življenjem, ki je, seveda, bolezen še bolj pospeševalo. — Stara ženica prične noč in dan presedati v cerkvi, obiskuje božja pota in misijone; ko se pojavi pri njej melanholija v polni meri, tedaj marsikdo zavrača krivdo na njeno pobožnjaštvo, na pridigarje in izpovednike; a vendar je ženica že bolna iskala utehe v verskih vajah in delala pokoro za namišljene pregrehe. — Nekdo popiva vedno bolj in bolj; nihče se ne čudi, ko pride končno v blaznico. „Demon alkohol ga je uničil“, pravijo; a morda

E. VIMONT: NOLLI MI TANGERE . . .

je šele pričetkom bolezni same pričel neredno življenje. Takih izgledov bi navedel lahko še več. Velik strah igra v laškem mišljenju važno ulogo med vzroki blaznosti, v istini pa strah skoraj ne prihaja v poštev. Pač strah lahko pospeši bolezen pri disponiranih, a tudi to se ne pripeti dostikrat. Po paniki pri kronanju carja 1896 je od več nego 10.000 prestrašencev zblaznelo le troje, po groznem potresu na Slovenskem je strah povzročil bolezen le pri štirih ali petih blaznikih. — Tudi nesrečna ljubezen nima na vesti toliko bolnikov, kakor se to običajno misli, ker zdrav človek preboli vse udarce usode. Vse premalo pa se poznajo oni povodi, ki res mnogokrat povzročijo ali pospešijo bolezen, to so dedičnost, pijančevanje, spolne bolezni itd. Boj za obstanek, ki postaja čimdalje večji in ki zahteva vse napore duševnih in telesnih sil, zlasti provzroča rastoče število blaznikov.

Ker lajiki ne spoznajo bolezni, zato izkušajo otožnost bolnika preganjati z razvedrili, zabavami, potovanji; bolnik se mora pehati od ene priredbe na drugo, a seveda ne najde nikjer utehe.

Tako lajiki navadno napačno ravnaajo z blazniki v pričetku bolezni. Ko pa se bolezen razvije, tedaj pač kličejo zdravnika, a le malo upoštevajo njegove uredbe. Saj gledamo dan na dan, kako hočejo zlasti imovitejši izobraženci zdravniku vsiliti svojo modrost, kako ugovarjajo njegovim naredbam, kako begajo bolnika z obiski in pismi, — dočim mu neizobraženci vkljub prepovedi v priboljšek vtihotapljajo vino in žganje! Nekateri delajo v pretirani svoji skrbnosti in ne-

zaupnosti mnogo neprijetnosti zdravniku in bolniku, drugi pa kažejo veliko nemarnost in brezbržnost. Blaznik jim je živ mrlič, za katerega se ne zmenijo, pred katerim imajo le grozo in jim je le še v napotje. Zdravnik, kot prijatelj in oskrbnik bolnikov, je tu med dvema ekstremoma posredovatelj, a hvaležnosti ne najde ni tu, ni tam; eden ga smatra za odurnega trinoga, drugi za idealnega fantasta. K sreči je število brezbržnikov vendarle razmeroma majhno.

Navadno mislijo ljudje, da se bolniku v blaznici sila toži po domu in po rodbini. Pri zelo zmedenih o tem seveda ni niti govora, a tudi drugi se navadno zaradi tega ne vznemirjajo, ker mislijo le nase in na svoje ideje. Mnogi sploh nočejo ničesar čuti o svojcih. Vobče se mnogi prav dobro počutijo in hitro privadijo blaznici ter se dostikrat boje, da bi napočila doba ločitve. Ako bi pa bila komu domača oskrb primernejša, se ji zdravniki ne ustavljajo. Le prezgodnjemu jemanju bolnikov iz blaznice ugovarjajo zdravniki, ker je to bolnikom, ki ozdravljajo, največkrat v usodno škodo. Dostikrat se poslabša bolezen doma takoj, in iz nepaznosti se je primerila že marsikaka nesreča. Samomori, ki so v blaznici zaradi strogega nadzorstva nemožni, dogajajo se doma zelo radi. Mnogokrat ljudje ne slušajo zdravnikovih svetov in so jim odločilni finančialni vzroki ali drugi obziri. Ustavljati se nameri sorodnikov zdravnik ne more in ne sme, a zahtevati, da njega ne zadeva krivda za nasledke, (kar je bistvo „reverza“), pa je zdravnik povsem opravičen.

SONET.

Takó steklene tvoje so oči,
in brez ljubezni so . . . In ko strupena
slana, usta tvoja so ledena,
ki ž njimi piješ mojo rdečo kri.

O veš! Mogoče se zgodi kedaj,
da bom počival jaz že v črni jami,
a ti boš vedno lepa še in mlada.

In ko imela drugega boš rada,
te jaz obiščem. Z mrzlimi rokami
bom prašal svojo rdečo kri nazaj.

A. Gradnik.

IZ ČASOV ROMANTIKE.

Spisal Ivan Lah.

11.

(Dalje.)

Poljanec je stopil na dvorišče in je zaslišal vesele glasove. V mraku je stal tam koleselj, Vranič je klical hlapca, in nekdo je še lezel z voza, Goranov pa je stal pri konju, gladil ga je po glavi in hvalil na ves glas:

„To je žival, gospod Vranič; gre kakor veter!“

Vranič je zagledal Poljanca in mu hitel nasproti. Podal mu je veselo roko in rekel živahno: „Ravno prav, da si tu, govoriti imamo važne reči. Dovolj, da te predstavim inženirju“. Inženir je bil ravno zlezel z voza.

Inženir Ivan Pavlič je bil človek pri tridesetih letih, z lepimi črnimi brkami, visoke postave. Samozavestno je stisnil Poljancu roko in si takoj nato zavihal brke. Poljanec je začutil okoli vratu težko roko Goranovega.

„Zdravi, gospod filozof! Ali še vedno filozofirate?“ je vprašal Goranov s svojim mogočnim glasom. „Mi smo tudi danes že pili nekoliko filozofije, vinske modrosti namreč,“ je pristavil potem.

Tudi Poljanec je čutil, da se jim to pozna, zato se mu je veselo posmejal.

Hlapec je bil medtem izpregel konja in na pragu se je posvetilo. Stala je tam Lizika s svetilko. Vranič je inženirja predstavil svoji sestri in Poljanec je zapazil, kako so se v luči zalesketale njene vlažne oči, ko se je poklonila inženirju.

Lizika je izginila v vežo, Vranič pa je vabil goste na večerjo.

Ostali so v prostorni sobi ob poginjeni mizi in Lizika je prinesla vina. Goranov jo je radovedno pogledal, natočil si potem poln kozarec in ga izpil do dna.

„Velika žeja je, gospoda moja, zato oprostite, da ne čakam na maniro“, se je opravičil.

Soba je bila lepo prenovljena, prijeten hlad je bil v nji.

Inženir je začel pogovor o lepi pokrajini. „Napravili bi lahko letovišče“, je menil nazadnje.

„Saj je že letovišče, za nas namreč,“ je rekel Goranov in se pomenljivo smejal. „Jaz, gospod filozof in cela družba na gradu smo si izbrali po svoji volji. Vranič tudi. Nihče se ne

pretegne od dela, včasih dela človek iz dolgega časa, celo skrbi si nakopljemo zato.“

„Letovišče nese premalo,“ je rekel Vranič. „Zlasti spočetka so bremena neznosna!“

Tako se je začel pogovor o tovarnah, o cestah, o gozdih. Lizika je medtem prinesla večerjo. Inženir je vanjo nemirno vpri svoje oči, a Lizika je skrivala obraz, da bi se ne videlo, kako je zardela.

„Vroče, vroče, gospodična,“ je vpil Goranov in prijel njeno drobno roko. Poljanec se je spomnil onega prvega večera, ki ga je bil preživel pri Vraniču, in zdela se mu je zopet tako lepa, mila, kakor takrat. Neprijetno ga je zabolelo v srcu, ko se je spomnil večera, ki ga je doživel z njo v sobi. Zdelo se mu je, da ji je storil veliko krivico in je sklenil, da jo še danes, predno pojdejo spat, poprosi odpuščenja.

Goranov si je naložil veliko porcijo večerje, ki je bila primerna njegovi veliki osebi. Pripovedoval je o ameriških večerjah in o raznih slučajih, kdaj je na svetu jedel mnogo, kdaj malo. Zalival si je pri tem z vinom in je začel tudi pogovor o vinu. Ko je prišla Lizika zopet v sobo, jo je pohvalil, da je skuhala izborna večerjo, pri čemer se je s prtičem trdo obrisal po brkah na levo in desno. In začel je tudi o tem pogovor, kakšne brke je videl po svetu. Videlo se mu je, da je nocoj izredno dobre volje. Poljanec pa je govoril malo in tudi inženir je bil zamišljen. Vranič je začel parkrat resen pogovor, a Goranov se je na vse mogočno zasmejal.

„Gospod Miša se je menda rodil z gospodarskim vprašanjem vred, ker je ž njim tako nerazdružljiv,“ se je norčeval Goranov. „Zame so gotovi dnevi na svetu, ki se imenujejo prazniki. Takrat se z dolgočasnimi vprašanji ne ukvarjam.“ In z vajeno samozavestjo si je prižigal viržinko in se hrupno smejal. Tako je kmalu veselost objela goste. Tudi Poljanec je postal dobre volje in se je smejal Vraniču, ki je pripovedoval svoje velikomestne doživljaje. Goranov se je krohotal na ves glas in hitro se je še sam spomnil doživljaja, in pripovedoval ga je obširno ter spremljeval svojo povest z bučnim smehom, da so mu stopile solze v oči.

Poljanec se je spomnil Lizike in šel jo je iskat. Ni je bilo nikjer. Ko je stopil na dvorišče in je pogledal, če je luč v njeni sobi, je videl, da so okna temna.

„Šla je morda žalostna spat,“ je pomislil.

Mesec je svetil po dolini, po gozdovju je vel hladen veter. Sveži zrak mu je del dobro, spoznal je, da je že precej pil. V daljavi se je začula pesem.

„Tako se torej rešuje to vprašanje, o katerem imamo toliko govoriti,“ je pomislil trpko sam pri sebi. Tiho, kakor nevzdrumno je ležala okoli dolina s spečimi kočami. Kakor bajka je ležala noč nad njimi. Zavil je okoli poslopja. Tam je bil balkon. Temno je bilo v nočni senci, a vendar se mu je zdelo, da se je tam nekaj zganilo. Obstal je ob cvetoči gredi in gledal navzgor.

„Gospodična,“ je šepnil. „Ali ste vi?“ Lizika je slonela na balkonu in gledala nanj. Odšel je v vežo in je hitel po stopnicah navzgor. Približal se ji je tiho in ni se mu umaknila. Stopil je k nji in ji položil roko okoli pasu.

„Ali ste žalostni?“ jo je vprašal tiho. „Tudi meni je žalostno!“

Molče je naslonila svojo glavo k njemu.

„Odpustite,“ je šepetal, „odpusti; včasih sem truden in kakor brez življenja!“

Odgovorila mu ni ničesar, a pustila, da jo je poljubil in potem sta se vrnila v sobo. Goranov in Vranič sta pela, inženir pa se je jima smejal.

„Pomagajte nama!“ je klical Goranov Poljancu in začel iznova peti zdravico. Poljanec je bil vesel in zadovoljen sam s seboj. Zdelo se mu je, da je popravil veliko krivico in da bo imel sladko noč; zato je tudi pomagal peti. Lizika je nekaj časa smehljuje poslušala, a kmalu zopet odšla.

Ko so prenehali peti, je začel Goranov razvijati načrte svoje podjetnosti. „Sedaj šele začnemo delati,“ je pravil pogumno, kakor da prerokuje veliko bodočnost in silna dela. „Zemljo izpremenimo v raj, navadimo ljudi uživati življenje, oh, to bo romantika!“ . . .

„Ti imaš pri tem veliko ulogo, prijatelj,“ je rekel Vranič; „vodopad nam ne sme uiti iz rok“.

„Vodopad mora biti naš,“ je ponovil Goranov in prijel Poljanca s trdo roko za pest.

Poljancu je ugajalo, da ima v tej igri svojo ulogo in važno se mu je zdelo to naročilo. Mahnil je torej z roko in rekel: „Ne bojta se! Moja skrb!“

Inženir se je v tem vrnil z Liziko in si vihal brke, Poljanca pa je obšla neprijetna misel, da

lazi ta Pavlič za Liziko, jedva da jo je videl. Žalilo ga je to in jezilo, ko je videl, da je nje lice veselo in da ji oči žare od radosti. Lizika pa je Poljancu pogledala živo v oči ter se mu ljubeznivo nasmejala. Podal ji je kozarec in veselo je trčila ob njegovega.

Ko je odšla, je objela vse dobra volja, Goranov je zopet zapel in vesel šum je pozno v noč motil tišino.

12.

Solnce je prisijalo čez visoka drevesa in obsevalo že ves gradič, ko je prišel Vranič šele na dvorišče in začel določati družini delo. Čutil je, da je prepil veselo noč in bil je nezadovoljen s seboj.

Lizika je slonela na balkonu in zrla proti drevoredu, kjer so se lesketali vrhovi dreves v jutranjem solncu. Mislila je na to, kar se je zgodilo prejšnji večer in ponoči. Nezadovoljna je bila in nekaj težkega je ležalo na njenem srcu. Okoliinokoli jo je pozdravljalo veselo jutro. „Zakaj je bil zvečer tak?“ je izpraševala in ponavljalo se je vedno isto vprašanje. In spomnila se je, kako je prišel Poljanec v noči na dvorišče, kako jo je iskal in je prihitel za njo ter jo prosil odpuščanja. Živa je stala pred njo podoba mladega filozofa, kakor se ji je bila vselila v srce pri prvem srečanju in ponovile so se ji sedaj vse sanje, kar jih je sanjala takrat. In vendar ni bila zadovoljna. Lepo je bilo, a vendar je ležalo na vsem nekaj težkega, dušечеega . . .

„Dobro jutro, gospodična!“

Na vrtu je stal inženir Pavlič.

„Dobro jutro. Ali ste že vstali?“

„Že zdavnaj!“

Gledal je neprestano občudovaje vanjo in si sukal brke. Tudi ona se mu je smejala, saj ji je ugajal njegov veseli obraz.

Po vrtu je prišel Vranič in je povabil inženirja sabo.

Hotela je oditi v kuhinjo, tedaj je začula za sabo korak, bil je Poljanec, ki jo je ujel za obe roki. Poln zdravega življenja je bil njegov obraz in oči so mu žarele.

„Dobro jutro, dušica,“ ji je rekel ter ji poljubil počasi obe roki.

„Pojdite na zajutrk,“ je rekla ona veselo in zbežala po hodniku. Hitel je za njo in se je smejal, ko se je parkrat obrnila, da bi videla, če jo dohaja.

V veži je stal Čiča s harmoniko na hrbtu. Njegov obraz je bil zaspan in oči so bile motne.

„Pridi kmalu zopet, Čiča,“ mu je rekla Lizika ter tekla v kuhinjo. Nihče se ni zmenil zanj, da bi

mu skril harmoniko, kajti našel jo je v kuhinji, kakor jo je bil pustil zvečer. Hlapci so pustili, govoriti ne znajo, Vranič se ni zmenil zanj. Zato je bilo Čiči zjutraj dolgčas in je odšel, da se ustavi kje drugje, kjer bodo ljudje po njegovi volji. Za slovo je zaigral na harmoniko in se mu je zdelo, da mora biti nekaterim ljudem zelo dolgočasno na svetu. Zadovoljen je bil sam s seboj.

Poljanec je šel mimo sobe, kjer so bili prepili noč, v lopo na vrtu in si oddihaval v svežem jutranjem zraku. Glava mu je bila še nekoliko težka in začel si je klicati v spomin vse dogodke prejšnje noči, a konca se ni mogel spomniti. Ni mogel vedeti, ali se mu je sanjalo, ali je bila resnica, da se je poslovil z Liziko, predno je šel spat. Ali ni govoril neumnosti? A kaj je blebetal? Neprijetno mu je bilo v tej negotovosti in nezadovoljno je zmigaval z glavo.

Kmalu je prišla Lizika in mu prinesla kave. Veselo je bilo njeno lice in nagajiv nasmeh jej je igral okrog ust. Ugajala mu je v tej priprosti jutranji obleki, z neuravnano frizuro, kot mlada, skrbna gospodinja. Prijel je zopet za njeno roko, in ona mu jo je pustila.

„Ali ste zdravi?“ ga je vprašala skrbno. „Predolgo smo bedeli“.

„O, dà . . . Veselo je bilo in prav je tako! Včasih mora človek pozabiti na vse . . .“ Hvaležen ji je bil za to njeno skrb in jej je hotel zopet poljubiti roko, toda zaškripal je pesek na vrtu in na jutranjem solncu se je pojavila mogočna oseba Goranovega. Roke je držal v žepu in zaspano je pomežikoval z očmi. Obraz pa se mu je svetil v rudečici. Zazdehal je in se približal lopi.

„Dobro jutro,“ je pozdravil z globokim glasom, „to je bila noč, gospoda . . .“ Pretegnil se je in sedel na klop. Lizika je odhitela in Goranov se je spustil v vesel smeh.

„To je lepa ptičica . . . No, krasna noč je bila! A zdi se mi, da sem preveč pil in pel! Br!“ Glasno se je odkašljajal. „Ako vam ljubo, morete se peljati z menoj,“ je rekel potem. Potegnili so iz žepa zlato uro in se začudili, da je vstal tako pozno.

Po zajutruku je dal Goranov takoj napreči. Vranič in inženir sta hotela oditi v gozde, zato se je tudi Poljanec poslovil. Lizika je stala ob vozu in ga vabila kmalu zopet na obisk. Goranov je brez dolgega poslavljanja pognal, in voz je zdrčal po cesti skozi drevored. Poljanec se je še parkrat ozrl in mahal z roko v pozdrav. Videl

je, kako je inženir stopil k Liziki, potem pa je gradič izginil za drevjem.

Goranov je medtem predeval vajeti in si dal zopet dosti opravka z viržinko. Dohitela sta Čičo na cesti. Umaknil se je v stran in se globoko priklonil.

„Danes me je vzbudil s svojim orgljanjem; mislil sem, da imamo že svatbo,“ je rekel Goranov dobrovoljno; „no, tudi to še pride,“ je pristavil čez čas.

„Kako to mislite?“ je vprašal Poljanec, ki je ves čas mislil nazaj na Cerovec.

„No, kako? Gospodična Lizika je vendar kot nalašč in dobra gospodinja bo. Jaz vsaj upam, da bo še kaj iz tega.“ Pri tem je Poljanca pomenljivo pogledal.

Ljudje, ki sta jih srečavala na cesti, so obstajali in pozdravljali Goranovega, ki je, kakor po navadi, ponosno odzdravljajal.

Pripeljala sta se do Mlina. Visoka bela hiša je stala v dolini ob cesti in zanjo je šumela voda. Zidovje je bilo zanemarjeno, že dolgo let ne popeljeno. Mal kmetiški vozič je stal pred hišo.

Na vratih se je prikazala za hip visoka ženska; nekdanja lepota se jej je še videla na obrazu. Bila je Mlinarica.

Hlapec je prijel konja, in Goranov je skočil z voza.

„Do svidenja! Pozdravite gospo teto in poskrbite, da nam ne bo delala ovir!“ je dejal, stisnil Poljancu roko in mogočno stopil v Mlin. Hlapec pa je pognal . . .

Ko je dospel Poljanec domov, je našel na svoji mizi drobno pismo z žensko pisavo. Odprl ga je z veliko radovednostjo in čital:

Jutri imamo izlet. Povabljeni ste tudi Vi. Emanuela.

Opojen duh je vel iz lista in nehoté ga je poduhal ter se zasmel. „Tu umetnost — tam narava“, si je mislil. „Torej na izlet! Z ene zabave na drugo? Zopet vino, petje in —“. Hotel je izgovoriti besedo „ljubezen“, a hipoma je začutil, da hoče izpregovoriti blasfemijo. Zavil je torej pisemce zopet v kuverto in sklenil, da ne pojde na izlet. Doma ostane, ali pa . . . ali pa pojde, če ga ne vzdrži doma, zopet tja . . . k Liziki . . .

Ko pa je stopal po stopnjicah k teti, da ji poroča, so se mu zaokrožile ustnice in zažvižgal si je pesem:

„Danes tukaj — jutri tam . . .“

(Dalje prih.)

KSAVER ŠANDOR GJALSKI.

Literaren portrait. — Sestavil C. M. Logar.

U petak sam se rodio, — 26. oktobra 1854. — nešto prije ponoći, pravi Gjalski v svojem životopisu. Predlani je torej poteklo petdeset let, odkar se je rodil Hrvatom njihov najpriljubljenejši pisatelj, ki stoji visoko v prvih vrstah jugoslovanskih književnikov. Njegov nastop pomenja začetek nove faze v hrvatski književnosti. Začel je pisateljvati v dobi, ko so se pojavljali na Hrvatskem prvi znaki realizma. Šenoa, prvak historijskega romana, je umrl, in začeli so nastopati njegovi epigoni, brodeči zvečine v romantični struji, kakor so Tomić, Becić in drugi, pojavil se je Kumičić, ki sprva ni vedel, kam bi zaplovil, ter je pisal pretirano idealne povesti (Jelkin bosiljak) ali pa naturalistične romane (Olga in Lina), ki so pa drugače dosti naivni.

Gjalski je objavil svojo prvo, satire polno črtico „Illustrissimus Battorych“ l. 1884. v „Viencu“ ter je vzbudil takoj s tem svojim beletrističnim prvencem veliko pozornost v čitateljstvu, zakaj bila je to popolnoma zrela povest, dovršena po tehniki in ideji. Potem je čvrsto stopal dalje po polju beletristične književnosti ter je za malo let stal že na vrhuncu popolnosti. Prekosil je vse ostale pisatelje po notranji in zunanji izvedbi svojih del, po veličini svojih idej ter sijajnem slogu. Njegova energija je polagoma objela vse široko področje beletristike.

Zatem je sledila daljša povest „Maričon“ ter roman „U novom dvoru“, v katerem je bičal hrvatsko aristokracijo vsled njenega tujinskega duha. Prišla je zbirka povesti iz pisateljevega rojstnega kraja, hrvatskega Zagorja, „Pod starimi krovovi“. S temi deli je Gjalski zaslužil ne samo v domovini, nego tudi v ostalem slovanskem svetu.

V svojem delu „Pod starimi krovovi“ slika pisatelj zagorske plemiče „šlivarje“ v njihovem patrijarhalnem življenju ter idiličnosti. Ti plemiči so gospodovali marljivemu seljaku, ki je bil v fevdalni odvisnosti od svoje deželne gosposke, kar je trajalo do l. 1848. Tedaj pa je postal kmet nenadoma svoboden. V tem milieju se vrši največ povesti Gjalskega, in je zato ta zgodovinsko-kulturni milieju karakterističen za vse njegovo delovanje.

Dela Gjalskega se odlikujejo predvsem z izrazito individualnostjo. Dasi priznava svojimi uzori francozke in zlasti ruske realiste, je obdržal svoje posebnosti, ki se pa ne strinjajo s čistim realizmom, saj se nahajajo v njegovih delih sledovi romantike, idealizma in mistike. Gjalski stoji pač kot mejnik v hrvatski književnosti; z njim se končuje doba romantike in z njim se začneja moderna struja. Njega veže s starimi pisatelji liričnost tradicionalnih, zlasti patriotskih čustev, a po svojem iskrenem, realističnem slikanju in pripovedovanju je stopil na stran mladih, dasi nima drugače nič skupnega z impresionizmom in simbolizmom. Samosvoj, individualen talent, začetnik modernega realizma na Hrvatskem, nas ne navdušuje samo, ne budi v nas samo usmiljenje, temveč nas navaja, naj prenehamo le čustvovati, nego naj začnemo tudi razmišljati. Gjalskega realizem nas vodi v nasprotje vsakdanjosti ter ne gradi toliko novih slik, kolikor budi v nas stare spomine. To opazamo v prvi vrsti v onih pripovedkah, ki so vzete iz milieua njegovega rojstnega kraja, to so zlasti „Stari krovovi“, „Iz varmegjinskih dana“, „Na rodjenoj grudi“ in „Diljem doma“.

Prvi dve knjigi „Stari krovovi“ in „Iz varmegjinskih dana“ sta zbirki mojstrskih krajših povesti in idil, katerim je vzeta snov iz starih, dobrih časov, ko je še vladalo pravo gostoljubje in so se cenile stare lepe šege po zagorskih plemiških kurijah, a je že trkala nova doba na vrata, ter se je seljak polagoma otesal gospostva svojih gospodarjev. To življenje je poznal Gjalski iz lastne izkušnje; on je namreč sin hrvatskega Zagorja, rojen na plemiškem posestvu svojega očeta Tita pl. Babića ter je njega pravo ime Ljubomir. Razvoj zunanjih razmer je vplival na pisateljevo osebnost, njega pisateljska moč ter njegova nagnjenost k filozofičnemu opazovanju pa sta prirojeni lastnosti njegove individualnosti. Tir, katerega je izbral v svojem razvoju, in področje za svoje beletristično delo pa sta nastala brez dvombe pod vplivom zunanjih razmer. Imel je prilike dovolj, opazovati odnose seljaštva do gosposke, ker je bival v svoji mladosti mnogo na očetovem domu. Vtiski tega bivanja so prvi povod njegove intenzivne ljubezni

napram življenju v prirodi. Razen tega pa je po svoji mehki naravi že v najzgodnejših letih vsrkal vase iz družabne, očetove atmosfere kal onega poetskega ilirskega patriotizma, ki se zrcali zlasti v „Osvitu“ in njegovih manjših slikah. Ti vtiski nam govorijo iz vseh njegovih del, polnih istinite poezije in domoljubnih refleksij.

Med najboljša dela Gjalskega prištevajo roman „Na rodjenoj grudi“. To je pravzaprav idila v velikem slogu, čeprav ji ne manjkajo tragični momenti. Glavni junak je orisan z veliko simpatijo, a še več ljubezni je posvetil pisatelj junakinji tega romana, Veri, ki je nekak idealen lik sedanje žene.

L. 1887. je priobčil roman, „U noći“, v katerem ostro slika politično življenje osemdesetih let. V njem nam opisuje življenje v svojem razvoju, in njegovi junaki sodelujejo v življenskih načelih in nazorih. Politične in družabne razmere v Zagrebu opisuje ta roman, in sicer dosti črno in pesimistično, kar so nekateri zamerili pisatelju, da si ga zopet drugi smatrajo enim najboljših del pisateljevih.

V povesti „Gjurgjica Agićeva“ opisuje življenje hrvatske učiteljice. Tudi tu se nam kaže pisatelj skrajnega pesimista, ko opisuje razmere v hrvatskih podeželnih gnezdi, kjer se kujejo zavratne spletke in intrige zoper osamljeno devojko, ki trpi silno vsled podlih nakan in se končno umakne v samostan.*

Pisateljeva znamenitost pa obstoji zlasti v veliki obsežnosti, s katero oklepa ljudsko življenje, objema vse glavne misli, čustva in težnje modernega človeka. Začenši z zadovoljnim zagorskim plemičem, pa vse do umetnika ali učenjaka, nas vodi Gjalski po vseh šolah raznih problemov, ki jih izkuša rešiti človeški duh. Po tej obsežnosti obzorja svojih del in po metodi, s katero iznaša svoje misli, je Gjalski pravi zastopnik modernega človeka.

Vse „Zagorske povesti“ so mu prepletene s plemenito tendenco, a to je v glavnem patriotizem, pretkan s poezijo čistega človekoljubja. Najboljše njegovo delo te vrste je „Osvit“, v katerem nam pisatelj slika dobo ilirskega preporoda; v njem je Gjalski združil svoj patriotski zanos z vso močjo svojega realizma. V tej povesti opisuje Gjalski glavne junake ilirskega preporoda in skozi vso povest se vleče pripovedovanje o njihovem delovanju. Hotel nam je pokazati duh, ki je vladal tedaj v hrvatskih krogih, zato nam je razložil jasno oni uspeh, ki ga je rodil

njihov trud. Prav zato je postalo to delo pravi umotvor nevenljive vrednosti.

V začetku svojega delovanja se nam kaže Gjalski idealista, ki veruje še v večno istino in lepoto, a kmalu se začena javljati kruta realnost in začena se borba med idealizmom in realizmom, kar opisuje v „Janku Borislaviću“. Javljajo se prvi sledovi Schopenhauerjeve filozofije. Človeška nemoč pred tajnostmi prirode je pripeljala Borislavića v naročje čustva, a tudi v ljubezni doživi razočaranje. Vsled tega obupa nad samim seboj. Gjalski nam je v Borislaviću predstavil pristaša Schopenhauerjevega, ki uči, da življenje ni nič vredno, in se človeku ne izplača truditi se, da si ga vzdrži. Pisatelj se navidez strinja s tem naukom, a samo teoretski. Na koncu povesti namreč vodi čitatelja iz mračne tragike Borislavićevega življenja in smrti — prerezal si je žile — v vedrino rodbinskega življenja in tu jasno komentira tragično usodo Jankovo.

Kako se ne strinjajo individualni idealistični nazori o svetu z istinitimi življenskimi razmerami, nam slika v povesti „Radmilović“. Tu opisuje pisatelj ožje, domače hrvatske razmere, sužet pa je nasprotstvo idealizma in življenske resnosti. Radmilović je razočaran vsled nezdružljivosti svojih idealnih stremeljenj z vsakdanjostjo in vsled razmer v domovini, zlasti književnih in prosvetnih.

V vseh povestih Gjalskega, osnovanih vedno na široki podlagi, nahajamo eno glavno tendenco, a to je želja, da se vzdržiš v borbi življenja na površju. To ljubezen k življenju, ki je v nasprotstvu s filozofsko njegovo negacijo, očrtal nam je zlasti v povesti „Mors“, kjer umrje mlado življenje, ker zadovolji glupemu konvencionalizmu. Ta povest je veličastna oda na tragiko: enostavna je po vsebini, a globoka po čustvu. Junak „Morsa“ ni nikak filozof, ki goji kult Nirvane, ampak zastopa kult življenja, je zdrav človek in ne pretirava na nobeno stran. Naravno je, da je takemu človeku smrt strašna, ko je naenkrat postavljen pred večno uganjko. Kot individualnost je junak te povesti neznatna oseba, je povprečni tip modernega človeka, a v njem je Gjalski obudil elementarno moč prirodnega instinkta, kakor se kaže v čustvih in nazorih modernih ljudi o problemu življenja in smrti. Sploh je v marsikateri povesti Gjalskega poudarjen življenski instinkt v njegovem odnošaju napram družabni vzajemnosti. Njegove povesti te vrste spadajo med njegova najsijajnejša dela.

V socialnih vprašanjih stoji Gjalski nad strankarskim razumevanjem. Po topli simpatiji, s katero črta zagorsko plemstvo, se ne more nje-

*Povest je izšla v izdaji „Matice Hrvatske“ l. 1903.

govo delo označiti kot delo aristokratske tendence, ker prikazuje tudi z ne manjšo simpatijo seljaka in meščana in uradnika. Tudi tukaj nastopa Gjalski kot reprezentant modernega človeka po socijalnih mislih, ki jih zastopa v svojih beletrističnih proizvodih.

Istotako nahajamo med deli Gjalskega mistični problem, t. j. okultizem, proučevanje onih pojavov v svetu, ki jim znanstvo do danes še ne ve odgovora. Vendar se pisatelj ne približuje modernemu spiritizmu; način, s katerim prikazuje okultistični problem, nima s spiritizmom, kakor se goji danes, nič skupnega, ker Gjalski ne govori o teh stvareh kot o pojavih dveh svetov, nego kot o doslej še nerazumljivem delu našega sveta. Njegovi dve najizrazitejši povesti te smeri sta „San doktora Misića“ in „Notturmo“. Prva sloni na takozvani telepatiji, t. j. na pojavi, ki temelji po fizičnem tolmačenju na medsebojnem občevanju možganskih funkcij dveh bitij, ne oziraje se na zakone oddaljenosti in na navadna naša čutila.

Gjalski je oboževatelj lepote, zato je slikal v svojih povestih z veliko ljubeznijo krasne, idealne žene, ki vse skupaj predstavljajo neki splošni ženski tip. Njegove junakinje so v prvi vrsti lepote, ki ljubijo in so ljubljene, se bore in trpe, propadajo ali zmagujejo v boju za svojo ljubezen. Gjalski je ostal v tem na prirodnem stališču opazovanja ženskega bitja, ne da bi se oziral na moderne probleme ženskega vprašanja, a vse so orisane z umetniško virtuoznostjo. Galerija ženskih tipov Gjalskega je ogromna, in Hrvatice imajo povoda dovolj, da ga smatrajo svojim najgalantnejšim trubadurjem!

Slušajmo Gjalskega samega, kako piše o svojem pisateljskem delovanju:

„Jaz sem sledil in sledim pota realizma, ker ta način najbolj odgovarja moji naravi. Ko sem vzel pero v roko, da pišem „Stare krovove“, bila mi je želja, da predstavim originalnost naše stare hrvatske kurije in zopet, da naslikam ono nežno poezijo, ki plava nad dragim zagorskim krajem, in tudi da pokažem hrvatsko dušo. Rodoljubne tendence se nisem ogibal, niti se je ogibljem. Že „Maričon“ ni brez tendence, in moj ruski kritik jo je dobro pogodil, istotako sem „U novom dvoru“ dal pristop tendenci, da pokažem mimogrede, kakšna je naša aristokracija; v romanu „U noći“ sem želel pokazati, na kaka žalostna in pogubna pota je udarila naša mladež po l. 1870., a da nisem napravil slabe študije, mi je dokazalo življenje okrog mene. Moje zadnje poglavje romana se še ni posušilo v tiskarni

na papirju, ko se je v istini prav nekaj takšnega dogodilo, kakor sem bil jaz napisal. V „Treh povestih brez naslova“ sem želel naslikati tragiko naših razmer zadnjih štirideset let, a na „Rodni grudi“ sem želel naslikati lepoto „ladanjskega doma“ (doma na selu), in izreči tendenco, da se ne lovimo za državno službo. V „Janku Borislaviću“ sem se dotaknil faustovskega problema, iskajoč pri tem sledove naše hrvatske duše. V „Gjurgjici Agičević“ sem želel predstaviti bedo učiteljice — sredi zlobnih jezikov naših malih mest. Svoje „Biedne priče“, in „Male pripoviesti“ sem pisal iz potrebe, da izrazim boleost nad trpljenjem okrog sebe in da se dotaknem mističnih strani naše duše ali v nekih potezah, da izkušam slikati lepoto. Moja „Božićna legenda“, moja novela „U žutoj kućici“ in „Mors“ so istotako vsled tega pisane.

Kaj sem vse doživel na tem svojem polju dela, ne želim spominjati. Izšla bi na eni strani tožna povest, a po drugi strani moram priznati, kako mi je to moje delovanje bilo često in prečesto v tolažbo in me je bodrilo, da vztrajam. Res ni bila ta tolažba v obliki kakih javnih priznanj in odlikovanj, niti ni bila v obliki materialne nagrade, ali tešilo in dvigalo me je vedno, da sem našel duševnih prijateljev po teh svojih delih med svojim narodom, a tudi na daljnem severu, v ponosni Poljski in v dični Češki in v Belemgradu in v Sofiji — celo v hladni Škandinaviji. No, morda me ni nikdar nič tako dirnilo, nego ko sem nekoč s smrtne postelje mlade devojčice dobil prošnjo, naj ji pošljem svojo sliko, ker želi pred smrtjo še videti svojega pisatelja . . .“

Tako je pisal Gjalski l. 1898., od tedaj pa do danes je še napisal marsikaj, kar je povečalo njegovo slavo. Najvažnejše delo zadnjih let in sploh največje svoje delo pa je izdal letos. To je knjiga „Za materinsku rieč“.* Gjalski ni napisal v tem romanu, temveč „Slike iz osem-inštiridesetega leta.“ Tu nam je opisal ves hrvatski pokret od l. 1848. sicer le fragmentarno, a vsi poedini važni momenti tega gibanja so opisani plastično. Na vsem delu se vidi velika navdušenost in ponos pisatelja nad slavnimi časi. Čuti se, da je pisano delo z veliko ljubeznijo in domoljubnim veseljem. V knjigi se nahajajo izborna, uprav klasična poglavja, sujet je veličasten in zelo hvaležen. Probujenje narodne zavesti v vseh slojih ljudstva, visokih in nizkih, uporna borba tujinskih elementov na Hrvatskem zoper narod, vpliv usodnih dogodkov v zunanjem svetu na

*Dionička tiskara u Zagrebu. Izdano podporom društva hrvatskih književnika. Ciena 5 K. Str. 414.

PAVEL JOVANOVIĆ: GUSLAR.

domače razmere, dnevi narodne slave, ko je Jelačić postal ban, epohalno gibanje v vsej deželi za „materino besedo“, prehod navdušene, narodne vojske z Jelačićem na čelu preko Drave, zmagoviti boji in končno — žalostni neuspeh... Narod je upal, da mu zasije svoboda, prelival je svojo kri in posul magjarske puste s kostmi svojih junakov, a potem je utrujen na junaškem bojnem polju, oblit s solzami krvavega znoja gledal kako zapada solnce njegove svobode.

Gjalskega historične slike so polne življenja in izdelane z minuciozno točnostjo; to je dokaz, da pozna Gjalski zgodovino svojega naroda sila natančno. Narodni pokret od l. 1848. se zrcali v duši plemenitega mladeniča Pavla Kotromaniča, ki je šel skupno z banom na vojno. Ločil se je od ljubljene devojke, ker ga je gnalo hrepenenje po narodni svobodi. Pavel je povsod, kjer se rešuje usoda domovine, in hiti od zmage do zmage. A tedaj, ko mora hrvatska vojska kreniti za obrambo Avstrije proti upornemu Dunaju, a ne nad Budimpešto, mu postane jasna usoda njegovega naroda: „Bože silni! Šli smo na vojno, da branimo materino besedo, da izvojujemo rodni grudi zlato svobodo in združenje raztrganih delov. Mi nismo šli, da branimo Avstrijo!“ — In Pavel potegne sabljo in da svoji četi nasprotno zapoved. Odločno se obrne proti vodji kompanije in mu izjavi, da protestira proti maršu na zapad, ker je dolžnost vojske, da gre na vzhok. — Pavel je upornik in nemški častniki ga obsodijo na smrt. Dvajset dobro pomejenih strel, in Pavel se zvrne v izkopano jamo z vzklikom: „Avstrija, Avstrija, kdo naj ti še veruje...!“

Tako završuje Gjalski svoje najnovejše delo, in tako je simbolično završen narodni pokret l. 1848.

Pisatelj je osredotočil v najnovejšem umotvoru vse svoje sile na historijskih delih sujeta in Pavel mu je samo reprezentant naroda. Zgodovinsko ozadje je Gjalskemu izvrstno uspelo, dejanje pa pripoveduje toli živahno, kakor bi bil sam videl vse te tragične, burne dogodke. Utemeljevanje poedinih momentov v tej veliki borbi strasti in nasprotnih mnenj je objektivno, in tole-

ranten je način, s katerim Gjalski karakterizuje domačo magjarofilsko stranko.

Knjiga „Za materinsku rief“ je vzbudila na Hrvatskem veliko, opravičeno zanimanje, saj je grandiozna historijska slika odličnih vrlin. Pač se jej poznajo sledovi naglice, neizdelanosti, kar je z ozirom na obseg — knjiga ima nad 400 strani velikega formata — naravno. V drugi izdaji se te hibe nedvomno izgube. Slovencem osobito priporočamo ta roman, ki je poleg „Os-vita“ in „Radmilovića“ največji umotvor moderne hrvatske beletristike.

Gjalski je eden onih redkih hrvatskih pisateljev, ki so prestopili meje hrvatske književnosti in so našli pristop v večino evropskih. Njegova dela se prevajajo na nemški, češki, poljski, ruski, slovenski, švedski, italijanski in magjarski jezik, ter slove Gjalski povsod kot velik umetnik.

K njegovemu životopisu naj še opomnimo, da je po pravnih naukih stopil s štiriindvajsetim letom v javno službo, in sicer k vladi. Ta korak imenuje pisatelj svoj največji pogrešek. Njegov samostalni duh, nepopustljivi značaj, njegova iskrenost in prepričanje niso bili pogoj, da bi mogel postati na Hrvatskem srečen uradnik. Ostal je ves čas svojega službovanja v istem svojstvu „na najnižji lestvici beamterske hierarhije“. Pre-ganjal ga je hrvatski zloduh, ban Khuen-Hedervary, dokler ni bil l. 1898. upokojen kot pristav. — Letos pa mu je poveril hrvatski narod svoje zaupanje, zakaj izvolil ga je svojim zastopnikom v hrvatskem deželnem zboru in v skupnem ogrsko-hrvatskem državnem zboru v Budimpešti. Lani pa ga je „Slovenska Matica“ v priznanje njegovih izrednih zaslug za jugoslovansko književnost ter za realizovanje ideje jugoslovanskega vzajemnega kulturnega delovanja imenovala svojim častnim članom.

Ljubomir pl. Babić-Gjalski je ljubljeneec svojega naroda in najslavnejši hrvatski pisatelj; ogromni so sadovi njegovega delovanja in neizbrisen je vpliv njegove umetnosti na razvoj jugoslovanske književnosti; zato bo njegovo ime žive-lo, ker je nesmrtno.

B. ŠENOVA:

V PARKU.

V DOMOVINI LEPIH UMETNOSTI.

Popotni vtiski in utrinki. Zabeležil Olčev Igo.

„V ŠOLI PROMETNE GNEČE.“

„O, kaj je življenja po sveti,
in kaj je na zemlji stvari!“

Levstik.

(Dalje.)

Izmed „molče“ govorečega kamenja izkopanih pompejskih razvalin sem se vrnil v naročje vriščečega mesta Napolja, kajti po užalostivem izprehajanju med samotnimi spomeniki in nemimi pričami davno minolih vekov sem zahrepenel zopet nazaj v sodobno živo sedanost ter se preselil iz retrospektivnih sanj dveh tisočletij v današnjo istinitost, med vesele, glasno kričeče ljudi.

Ko sem dospel z električnim tramvajem iz Torre del Greco na glavni napoljski trg, na piazza del Municipio, ki je križišče četverih ulic in tramvajskih cest na vse štiri vetrove predmestij in okolice, sem se potopil v šumno valovečo gnečo pouličnega prometa. Kakor burno pljuskajoče morsko valovje hrumi napoljski promet po vsem širnem obsežju mesta od ranega jutra do pozne polnoči in še dalje — do 1. do 2. prihodnjega dneva.

V teku tridesetletnega svojega potovanja po naši državi in tudi zdaj po Italiji sem bil prišel v razna vlemesta; toda toli živahnega, uprav omamljivo-šumečega ter smrtnonevarnega prometa, kakoršen vlada v Napolji, nisem naletel ne v kričavi metropoli bahastega našega „magyarorszaga“, v Budimpešti, niti v dvamilijonski prestolnici Avstrije, na Dunaju, dočim je n. pr. v „stovežati“ Pragi ali v „città fedelissima“,

v Trstu poulično življenje v primeri z napoljskim prava pravcata idila! Dà, niti — Rim, sedanje središče zedinjene Italije, kjer bivajo zgolj pristni Lahi, se ne more kosati glede vlemestnega prometa, šuma in gneče z Napoljem, ki ima, seveda kakih 130.000 prebivalcev več, kakor „la gran capitale“ italijanskega kraljevstva.

Glavni vzrok napoljskemu hrupu, kriku in viku je običaj, da se ob vžnožju ognjenega Vezuva vse javno, kakor tudi družabno in obiteljsko življenje vrši večinoma — na ulicah, ki so vse leto podobne, rekel bi, etnografski in folklorski razstavi.

Napoljci, zlasti nižje ljudstvo je ves božji dan pod milim nebom, na javnih trgih in ulicah, kjer spricho toplega južnega podnebja tudi prenočuje. Nepregledne množice iz vseh slojev napoljskega prebivalstva vrve po vsem širnem mestu gori in doli; med njimi drdra v naglem diru zdržema sto in sto vsakovrstnih vozov: dvokolesne sediole, calesi, carrozzelle, vetture = coupée, potem dvovprežne carrozze in različni omnibusi, katerih kočijaži pokajo z biči, da odmeva po vseh trgih in kriče svoj svarilni „E-é-é-òpp!“ Tuji skačejo vsak hip prestrašeni v stran, kakor obstreljeni jeleni. Poleg teh mnogovrstnih vozov, v katere je vprežen po jeden ali po dva konja, mezza, muli in osla, nadlegujejo ljudi velikanske

tovorne dvokolesnice, takoimenovani barocciji, ki jih vleče po troje različnih živali, katerih doslej še nisem videl vprežene v eno skupino! Na sredi stopa gravitetično bel, dolgorog — vol, njemu ob levi strani koraka črn ali rjav — konj ali mezeg, dočim mu na desni plati stopica siv, dolgouh — osel —: karakteriška ilustracija latinske prislovice: „Tres faciunt collegium!“ Često pa je ta vozna trojica razvrščena, zlasti, kadar imajo peljati skoz ozke postranske ulice, takole: zadaj, ob vozovem ojesu, je priprežen vztrajni volek, pred njim je priklopljen poskočni konj ali mezeg in obema na čelu, kakor večš vodnik ali „ciceron“, kaže pot hudomušni, oslovski sivko. Sicer pa so napoljski oslički večinoma rjave ali črne barve; videl pa sem tudi povsem bele „tovare“ . . . Kakor je videti, se Napoljci ne ravnajo po zapovedi sv. pisma, ki slove: Konja in vola ne vprezaj skupaj v jarem! Vedel je pač dotični zapovednik, da okorni vol ne more tekati toli naglo, kakor brzonogi konj.

Tukaj se torej vrši povsem nenaravno posilstvo živali. Pa da bi bilo zgolj to krivo razmerje med volom in konjem! Kdor ni videl, kako napoljski vozniki, zlasti kmetski, trpinčijo, poganjajo in pretepajo svojo tovarno živino, in to ne morda z jermenatim bičem, temveč kar z bičevim ročajem ali s kakšno grčavo batino, ta ne ve, kako trdosrčni, neusmiljeni, uprav krvoločni so prebivalci tega opevanega pozemeljskega raja. Videl sem jih na lastne oči — izmučene, sestrane, mršave in do kosti pretepe in pretolčene živalske trpine, zlasti konje, mezge in osle, katerih posamičniki so bili toli izmozgani in sloki, da se jim niso videla samo suha rebra, kakor na strehi kakšnega „Čiribirca“ tam doli v Istri pod Učko-goro, ampak njihovi — kolki so bili v pravem pomenu izraza toli ostičasti, da bi se zares mogel obesiti nanje klobuk. Vrh pretepavanja in stradanja potrebne krme pa se morajo te uboge živalske pare še boriti s težo okornih, predpotopnih dvokolesnih voz, na kakeršnih so menda svoje dni Izraelci dovažali stavivo za svoj babelski stolp. Voz ima namreč velikanska, le na debelo iztesana kolesa in pa ogromno, kvišku stoječe oje, ki utrujeno žival pri vsakem koraku dviga v zrak, zlasti, ker se na preobtovorjeni voz poleg „veturina“¹⁾ zavali še po pet, šest drugih „poltronov“²⁾.

V nekakšno zakrivanje neusmiljenega trpinčenja pa olepšavajo Napoljci svoje vozne živali z raznimi umetnimi okraski. Vsak konj, mezeg

ali osel ima opasano neko čudno sedlo iz sivo-rumenkaste kovine čegar vrhunec diči kakšna mitološka, sveta ali profanna figura, žival ali rastlina. Nekatera sedla so izdelana v obliki majhne kapelice ali oltarčka, matere božje, svetnika ali angelja, kateremu binglja in cingeče ob straneh po pet do deset skladno ubranih zvončkov. V konjeve, mezgove ali oslove grive in v repove vpletajo šarbojne, rdeče, rumene ali višnjeve trakove in pisane cvetlice, ob ušesih, na čelu in vrhu glave pa jim pripenjajo kar cele šopke raznovrstnih ptičjih peres. Lahki vobče, zlasti pa tam spodaj na bujno cvetočem jugu, ljubijo pestre boje ne le v obleki, nego tudi po zidovih in notranji opravi. Naravno je torej, da si ne more predstavljati Napoljec svojih domačih živali v dolgočasni enolični barvi, s čimer dokazuje smisel in okus za boje in za umetnost, ali kali?

V novejši dobi so vpeljani po vsem mestu in daleč okrog po okolici električni tramvaji, železnice na par vozijo na razne kraje, kakor tudi električne vzpenjače na višje vrhove po mestu in na Vezuv. Tu vam drdra, zvoni in piska ves dan po vseh glavnějšíh trgih, ulicah in cestah nepretrgana vrsta pisanih tramvajskih vlakov, da morate dobro paziti, da vas ne povozi električni zmaj. Tu je treba torej imeti bistre oči, glavo in zavest pa na pravem mestu! Spričo tega dejstva so nadeli Napolju naslov: „Šola prometne gneče“, ker se tu človek uči hoditi in izogibati se vsem pretečim nevarnostim. Da švigajo med ljudstvom, med vozovi in električnimi „treni“ tudi v Napolju tisti peklenski škrti: autocikli in avtomobili, to se v tolikajšnjem svetovnem vele mestu razume pač samo ob sebi! Seveda trpe vsled tega vodniki in izvoščiki, katerih je v Napolju „legijon“ in ki nadlegujejo tujce na vseh koncih in krajih širnega mesta, da se jim jedva ubranite.

Med vso to ogromno množico bliskovito sem in tja drvečih carrozzel, tovornih dvokolesnic, tōf-tōfov in tramvajskih vlakov se gnetejo ves dan cela krdela stoterovrstnih mešetarjev, kričavih raznaševalcev časopisov in razglednic, raznih prodajalcev jestvin, pijač in vseh mogočih življenskih potrebščin. Vse to kriči in viče, tuli in cvili, da vas bole ušesa. Vmes pa tolčejo na ulici delujoči kovači in kotlarji, mizarji in čevljarji, okrog katerih se pode in valjajo, prekopicavajo in pretepavajo, lasajo in jočejo kopice umazanih, od solnca ožganih in začrnelih otrok obojega spola, katerih vsak peti je odet z rajsko obleko naših praroditeljev pred — prvim grehom —!

Enake paradižke prizore sem gledal na morskem napoljskem obrežju še v hladni jeseni,

¹⁾ voznika.

²⁾ lenuhov.

dne 20. oktobra meseca; kaj šele bi vse videl v pekočem poletju!

Strogomoralni „nemški bratje“, ki so prišli baš mimo v svojih lodnastih oblekah in z neizogibnimi krošnjami na hrbtu, so se kar zgražali nad klasično naivnostjo, v kateri se kažejo napoljski otroci tujim potnikom brez vsakršne priderije. Mene pa je ščegetal prirojeni „galgenhumor“.

„Kaj hočete, gospodje“, sem rekel, pristopivši k skupini pruskih turistov. „Ti otroci v „Adamovem“ kostimu tamle so vsaj lepo oblečeni, dočim so ostali v svojih razcapanih odelih podobni ciganskim tolпам na ogrskih pustah! In ženske, stare in mlade — pogledajte jih: kako so razgaljene, kuštrave, neumite in v cestni prah pomandrane, da obhaja človeka kar strah in stud!“

In v dokaz svojih besed sem spremil estetski navdahnjene nemške kulturonošce v zloglasni „Vicolo del pallonetto a Santa Lucia“ ter jim pokazal ondi po ulici razobešeno umazano in cunjasto perilo: rjuhe, preproge, obleke, halje, pojase, perilo in plenice, ki frfotajo ob oknih in balkonih kar čez ulico, napeljane na vrvicah z vseh peteronadstropnih hiš . . .

Ogorčeni so zbežali Berolinci iz smrdljive ulice, jaz pa sem krenil med kričečimi ljudmi in osli po strmih stopnicah navzgor v široko razmaknjeni Corso Umberto I.

Napolj, do l. 1860. prestolnica napoljskega kraljestva, zgrajena med Vezuvom in Posilipom amfiteatralno od morskega zaliva po hribu navzgor, je najbogatejše in najživahnejše mesto Italije ter ima blizu 600.000 prebivalcev. Tu ob katedrali Sv. Genara je sedež nadškofa. Razen katedrale je še okoli 350 cerkvâ in podružniških kapel. Mesto ima pet znamenitih kastelov in sicer: C. di San Elmo, C. Nuovo, C. del' Ovo, C. Capuano in C. del Carmine, potem krasne javne trge, ter glavne ceste: Via Roma, prej Via Toledo imenovana, ki je poglavita žila vsega mestnega življenja, nadalje: Riviera di Chiaja, najpriljubnejše izprehajališče Napoljcev, Corso Umberto I., Corso Vittorio Emanuele, ter Strada nuova, kjer se pode neštivilne množice vsakovrstnih vozov in cele trume drzovitih jahalcev. Mnogoštevilne so tudi tukaj monumentalne palače, med katerimi se odlikujejo posebno Palazzo Reale, nekdanja rezidenca napoljskih kraljev in Castello Capodimonte, prejšnje kraljevsko letovišče, potem: Museo Nazionale, kjer je najznamenitejša in najobširnejša zbirka starih umetnin v Evropi, nadalje: Nuova Galleria Principe di Napoli, Palazzo S. Angelo, kjer je zbirka slik, P. Gravina, v katerem je zdaj

nameščena glavna pošta, P. Maddaloni, kjer vlada slovita Banca Nazionale, znana po nedavnih pravadah zaradi velikanskih defraudacij.

Napolj ima tudi veliko sirotišče in vzgojevališča (Albergo dei poveri). Učni zavodi so ondi takisto jako znameniti: Vseučilišče, katero pohaja nad 3000 dijakov, medicinski kolegij, kiparska in politehnična šola, razne akademije, sloveča Farnezijska knjižnica, kjer je 240.000 knjig in 10.000 starih rokopisov i. dr. Vrh tega je v Napolju zvezdarna, botaniški vrt, svetovnozvani akvarij, ki ga je ustanovil Nemec, dr. Anton Dohrn iz Stettina, i. dr.

Končno ima Napolj šestorico velikih gledališč, med katerimi je največje in najlepše: Teatro S. Carlo, ki tekmuje s slovečim teatrom Scala v Milanu, najznamenitejšim gledališčem za opere in balet.

Omeniti moram vsekakor še tudi velikanski vodovod, ki napaja Napoljce z izvrstno pitno vodo iz okolice Avellino. Otvorili so ta prevažni higijenski zavod l. 1885, ter obenem izvedli jako dobro kanalizacijo, brez katerih blagotvornih naprav se sploh ne more ugodno razvijati nobena količakaj večja človeška naselbina, temveč toli obljudeno, prenapolnjeno svetovno vlemesto, kakoršno je dandanašnji Napolj!

VI.

V DRUŽBI GRŠKIH OLIMPIJCEV.

„Schöne Wesen aus dem Fabelland!“
Schiller (Die Götter Griechenlands).

Dva dni sem hodil po napoljskem mestu okrog, ogledavaje njegove prostrane, z monumentalnimi palačami obdane trge in glavne ulice, kakor tudi za njimi skrite borne kočice in med njimi se vijoče ozke steze in zaduhle zagate, tretji dan pa sem se napotil po slavni Via Toledo v svetovnoznamenito Museo Nazionale.

Palača muzeja je vzgrajena v masivnih rustikalnih dimenzijah, ima stebrovit portal in s plastičnimi okviri obrobljena okna v pritličju in gornjem nadstropju. Prvotno je bila tu vojašnica, potem vseučilišče, pozneje akademija umetnosti, dokler je ni l. 1860. tedanji napoljski diktator Garibaldi izpremenil v „narodni muzej“, kjer so zbrali in porazvrstili vse umetniške izkopanine iz Pompeja in Herkulana, kakor tudi nekatera dela poznejših napoljskih umetnikov.

Ko sem stopil v vestibul, nastala je vsled bližajočega se viharja pravcata egiptovska tema, da nisem videl niti vratarja, ki prodaja vstopnice. Hotel sem torej zopet oditi, toda mož me je zgrabil za konec mojega površnika, brez katerega

ni varno hoditi po Italiji zaradi — žepnih tatov, ter me je potolažil: „Signore, entro cinque minuti sarà la più bella giornata! La abbia dunque pazienza!“*) In zares se je tisti hip vlila silovita ploha, kakoršne so običajne le ob morju, in predno je preteklo pet minut, posijalo je zopet solnce skozi visoka okna toli svetlo, da je vse zabliščalo okrog mene. In tu sem obstal ves ostrmel med dvema belomramornima kipoma veličastne velikosti. Na desno je stala orjaška podoba Aleksandra Severa, na levo pa soha muze Melpomene in ondi ob vznožju stopnic, ki vedejo v gorenje nadstropje, pa sta se dvigala kipa Flore in Genija rimskega mesta ter dveh bogov.

Na desni, v prvi pritlični dvorani so razobešene slike al fresco iz Pompejev, ki so jih po odkopanju posamičnih javnih palač in zasebnih hiš odluščili z ometom vred raz zid ter jih prenesli na platno. Da je to stalo mnogo previdnosti in trudoljubive potrpežljivosti, to se vidi na vseh prenešenih slikah, ki so kakor mozaiki sestavljeni iz tisočeri kosčkov, kakor so se dali pač odluščiti z dotične stene. Seveda slike niso popolne, kajti nedostaje marsikakšen odlomek, ki se ni dal več sestaviti in združiti z ostalo skupino. Takisto so slike več ali manje že obledele ali oslepele ter sploh preperle po tolikih stoletjih, odkar so bile zagrnjene z lavo in pepelom.

Pompejci so namreč notranje stene svojih hiš dajali poslikovati al fresco t. j. kar na presni omet. Namen teh slik je bil torej dekorativen, kakor vidimo še dandanns po Italiji take na zid naslikane dekoracije in to ne samo po javnih lokalih: po gostilnah in kavarnah, temveč tudi po zasebnih bivališčih. Te vrste slike so proizvedene bolj na lahko, svobodno, v smelih, genialno na zid vrženih potezah in obrisih. Njih predmet je zajet iz površne, lahkomisljane, večno neusahljive človeške domišljije.

Te pompejske dekoracije pa niso bile izvirno izumljene ter samostalno-prvotno ustvarjene, nego so več ali manje le posnetki starih grških izvirnih umotvorov.

*) Gospod, v petih minutah bode najlepši dan. Potrpajte torej!

Slike nam kažejo večinoma prizore iz grške mitologije, žanrske in pokrajinske obraze, ki nam kažejo lepoto človeškega telesa, prijetno uživanje življenskih dobrot ter idilske dogodljaje iz življenja pastirjev in selskih prebivalcev.

Bajeslovnim prizorom, ki jih predstavljajo dekorativne pompejske slike, so ponajveč sujeti: Venera v različnih situacijah in razmerah z Amorjem, Aresom in Adonisom; potem Dionizij s svojimi spremljevalci: Satiri, Silemi in Bakantinjami; nadalje se nam ondi prikazuje: Arijadna, Apolon z Muzami in Narcis. Da Pompejci tudi pravečno starega grešnika Zena z raznovrstnimi njegovimi ljubinkami niso pozabili predstaviti, se razume pač samo ob sebi spričo namena njihovih slik, s katerimi so dekorirali svoja kopališča in — spalnice. V isto svrho so si dali slikati na stene svojih udobnih bivališč ljubezenske dogodke iz življenja Ganimedovega, Galateje in Polifema, razsodbo Parisovo, potem Perzeja in Andromedo in boginje Nike. Tudi herojiške podobe so dičile stene pompejskih hiš in sicer: Heraklej, Ahil, Terzej ter tragične junakinje: Ifigénija, Medeja, Nioba, kakor sploh množina mitoloških oseb.

V dekorativne svrhe so tu naslikani: toaletni predmeti, gledališki nastopi, plesalci in plesalke, glasbene zabave, lovski dogodki, otroške igre ter različne živali.

Vse te dekorativne slike so izdelane, rekel bi, le umetniški-obrtno, brez stroge klasične temeljitosti, ki je znak pristnega umotvora.

V tem obziru je v napoljskem Museo Nazionale zbranih mnogo uprav mojstrskih remekdel slavnih grških kiparjev in njihovih rimskih posnemovalcev.

Na večerni strani muzejskega pritličja, v prvi dvorani na levo, je takoimenovani cesarjev portik, hodnik kjer so razpostavljene neštevilne sohe in poprsja prejšnjih cesarskih obitelj v Rimu, ki so jih izkopali v Herkulanumu in v Pompejih. Ondi so tudi kipi, herme in enostavne buste različnih grških znamenitnikov, med katerimi stojita veliki podobi Marka Nonija Balba, očeta in sina, jahačja na konjih.

Dalje prih.)

C. M. MEDOVIČ:
MADONNA.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Pristopajmo k „Matici Hrvatski!“ Sredi političnih kriz sta stopili „Matica Slovenska“ in „Matica Hrvatska“ v ožjo zvezo, da bi očuvali dedino naših preporoditeljev in ovarovali tisočletno našo zajednico.

Vsled tega dobiva „Mat. Slov.“ po Hrvatskem nove poverjenike in več članov, nego jih je imela doslej.

Število slovenskih članov „Matice Hrvatske“, ki je zadnja leta močno padalo zaradi naše brezbrzičnosti, pa mora tudi zopet rasti, da naš idealizem ne ostane na papirju.

Članarina „Matice Hrvatske“ je za Slovence znižana na 3 K, a knjig dobimo 9, reci: devet, leposlovnih in poučnih. Med njimi bode letos kot nekaj posebnega: „Kolo hrv. umetnikov“, zbornik v velikem formatu z reprodukcijami 50 del hrvatskih slikarjev in kiparjev, prava salonska knjiga. Drug velik zbornik je „Hrv. Kolo“, kjer bode poleg povesti in črtic tudi par razprav o Slovencih v slov. jeziku.

Končno pa je zlasti poudariti „Antologijo (Cvetje) slovenskega pesništva“ od Vodnika do najnovejše dobe. Priredi jo prof. dr. Ilešič. Doslej nismo imeli Slovenci take antologije. Že zaradi te antologije mora pristopiti k „Matici Hrv.“ vsak Slovenec, ki mu je mar naše književnosti.

Sploh bo odslej „Mat. Hrv.“ izdajala tudi eno slovensko knjigo.

Vsak novi slovenski član „Matice Hrv.“ dobi hrvatsko-slovenski slovarček navrh.

Cankar Ivan: Nina. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1906. Natisnil A. Slatnar v Kamniku. Cena K 2, po pošti 2-10 K. Str. 146.

Janez Trdina: Bajke in povesti. II. V Ljubljani. Založil L. Schwentner. Kot III. knjiga pokojnega prof. Jan. Trdine zbranih spisov so izšle sledeče bajke in povesti

v Gorjancih: Sveti Feliks. — Sveti Feliks II. — Puščavnik Feliks. — Gorska deklica. — Barabaš. — Zagovorniki. — Peter in Pavel. Cena K 2 broš., eleg. vez. zvezku K 3-20, po pošti 20 h. več. Str. 181.

Silvin Sardenko: Roma. Poezije. 1906. Založila in tiskala Katoliška bukvarna v Ljubljani. Str. 116. Cena K 2, elegantno vezano K 3-32 s poštnino vred. Naslovno sliko naslikal Ivan Vavpotič.

Dr. A. Jadranski: Zlata bajka. Izvirni (!) igrokaz s petjem v 5 dejanjih po neki narodni pripovedki. Skladba petja in godbe od Hr. O. Vogriča. Trst 1906. Tiskarna „Edinost“. Cena 2 K. Str. 95.

H. Schreiner in dr. Jos. Tominšek: Pedagoški Letopis. Slovenska Šolska Matica za l. 1905. V 5. zv. tega zbornika so letos štirje pedagoško-znanstveni spisi, ki bi jim želeli med učitelji prav mnogo pozornih čitateljev. Saj je res, da ima učitelj med šolskim letom dovolj mučnega posla, a resnica je tudi, da se med našim učiteljstvom premalo čita in premalo zasleduje moderno pedagoško slovstvo. Politkovanje absorbira med Slovenci in tudi med učitelji pre-mnogo časa in vendar more biti dober politik le temeljito izobražen mož, ki je predvsem v svoji stroki docela doma in pa ki ima čim širše kulturno obzorje sploh. V tem zborniku pa so pozornega čitanja vredni vsi spisi. Fran Gabršek je podal prvi del spisa „Začetni pouk v čitanju in pisanju“ v jedrnatih vsebini in praktični obliki. Oziral se je na razvoj metod v Nemcih in Slovencih. Pohvaliti je pisateljevo vestnost, da se ozira dosledno na vse, kar imamo. — Josip Brinar je spisal članek „O slovstvu za mladino“, v katerem ostro kritikuje dosedanje naše slovstvo za mladino, opirajoč se na izreke slavnih pedagogov in pisateljev. Stritar in Levstik sta se nekda v Slovencih krepko izrazila o mladinskih spisih, a še vedno so njune besede brez pravega sadu. Naša mladinska litera-

tura je še vedno slaba, diletantiska in predvsem beraška! Dalje obravnava Brinar snov „Mladinski pisatelji in klasiki“ ter svetuje, kaj in kako naj bi se prevajalo za mladino. Josip Schmoranz je napisal lepo razpravo „Umetniška vzgoja“. Pisatelj razmotriva najprej razmerje med dušeslovjem in vzgojeslovjem, opozarja na važnost opazovanja otroške duše in daje nasvete, kdaj je pričenjati s tem opazovanjem. Nadalje utemeljuje potrebo umetniške vzgoje, opisuje umetniška nagnjenja v človeku, govori o razmerju med risanjem in prirodo ter razglablja vrednost estetske vzgoje. Končno navdušuje učiteljstvo, naj posveti umetniški vzgoji poslej več pazljivosti in časa. To pa bi bilo možno le tedaj, če bi se učiteljstvo samo življeje zanimalo za umetnost. Novi učni red za prostoročno risanje bode v tem oziru nedvomno vsaj v Ljubljani temeljito pripomogel. Drugo lepo razpravo „O oprasbi in oplodbi rastlin“ je spisal profesor J. Koprivnik. Spis se odlikuje z odbrano vsebino, z lepim slogom in temeljitim strokovnim znanjem. Razprava bode dobrodošla zlasti učiteljem, ki poučujejo po biološki metodi. „Teme in teze pedagoških poročil pri društvenih in uradnih skupščinah l. 1905“ je sestavil J. Dimnik. Velezanimivo to gradivo kaže del učiteljevega tihega dela, o katerem javnost navadno ničesar ne ve. Stanovska stremjenja, živa želja po samoobrazbi, zahteva po reformi v pravnem življenju učiteljev i. t. d., vse to odseva iz teh poročil. Končno čitamo še „Poročilo o delovanju Slovenske Šolske Matice l. 1905“. Iz njega vidimo, da je agilna „Sloven. Šol. Matica“ pridobila letos 58 članov, kar je premalo. Tudi tu vidimo, da je nesposobnost poverjenikov nekaterih glavna ovira večjemu razvoju prezaslužnega društva. X. Y.

J. Apih in dr. M. Potočnik: Zgodovinska učna snov. Realna knjižnica. V. snopič. Izdala in založila „Slovenska Šolska Matica“. 1905. Že pet let izhaja delo Zgodovinska učna snov in šele drugo leto se zaključil. Že in šele!? Žalostno, da že dolgo prej nismo imeli takih svojih knjig na razpolago in da se je moralo naše učiteljstvo zatekati doslej le k Nemcem. Ljudsko šolstvo pa še vedno pogreša realnih knjig za pouk prirodoslovja, prirodopisja in geografije. Malo je literarnih delavcev v Slovincih in še med temi so le redki, ki korakajo vzporedno z napredujočo vedo! Pri Slovincih pa imamo vrhu vsega še ta nedostatek, da se posamezne stroke zaradi pičlega števila delavcev nekako monopolizirajo. Naraščaja ni ali pa ga je premalo, zato v vedi slabo napredujemo. In kar je najpogubnejše: strokovne kritike ni; mesto da bi se literarni monopol omejeval in grajal, se mu iz nevednosti poje še slava. Pa še nekaj je, kar nam jemlje veselje pri takihle knjigah: reakcionarni birokratski duh, vzgojen na nemških univerzah v čistem črnožoltem patriotstvu, ki vidi na Germanstvu vse slavno in nedosežno, a gleda na Slovanstvo z višine doli in le skozi sajaste naočnike c. kr. vladnega uradništva... Takih avtorji so seveda vzgojili take učitelje, in taki učitelji naj bi vzgajali dobre Slovence, zavedne Slovence?! „Slovenska Šolska Matica“ bi morala podati slovenskemu učiteljstvu zgodovinskih učnih snovi po strogo objektivnih virih, delo slovanskega duha, v toplem jeziku in vzornem slogu; dati pa bi morala tudi delo, iz katerega naj bi učitelj in učenec spoznavala predvsem kulturno zgodovino slovanskih plemen in potem šele slavne zločine Germanov. To Apihovo delo pa je do kosti črnožolto, napojeno z germanskim duhom c. kr. avstrijskih vseučilišč, konservativno in reakcionarno. Nič suhoparnejše bi ne mogel pisati o Slovanih, nič redkobešednejši bi ne bil o Slovincih in nič sovražnejši in krivičnejši Velikemu Napoleonu nemški profesor, kakor je slovenski profesor J. Apih. In ta jezik, ta

slog! Kaj je resnica, da nekateri naših profesorjev ne čitajo ničesar slovanskega več? Njihov slog in jezik sta še iz časov Andrejčkovega Jožeta! Skratka: mi smo tega dela bolj žalostni, ko veseli. Nasprotno pa obeta dr. Potočnik razviti se v zgodovinarja modernega duha s slovanskim srcem. Tudi njegov slog kaže, da živi v XX. veku. Naj bi se lotil večjega dela iz slovanske zgodovine, ki je sploh še nimamo napisane! Odbor „Slovenske Šolske Matice“ pa naj bo vbo-doče previdnejši pri sprejemanju rokopisov slavnihi avtoritet!

X. Y.

Zgodovinska knjižnica. Izdaje „Zgodovinsko društvo“ v Mariboru. Tisek „Zvezne tiskarne“ v Celju, 1906. Cena 40 h. Str. 54 + 7 tabel s slikami. Vsebina: Pomožna znanstva. — Prazgodovinske izkopine.

Klodič M. vitez Sabladski: Nova železnica s Koroškega skozi Karavanke, Bohinjske gore in čez Kras v Trst. S slikami in zemljevidom. Založilo in izdalo „Slov. plan. društvo“. Cena 60 h. Str. 30. To izredno lično in bogato ilustrovano knjižico aktualne vsebine prav toplo priporočamo, saj je izvrsten kašpot ob pravkar odprtih železnici. Brošurica podaja kratek, a zanesljiv opis nove železnice v tehniškem in turističnem oziru ter ima 10 krasnih pokrajinskih slik (po izbornih fotografijah) in izvrsten zemljevid z ozemljem nove železnice od Celovca do Trsta.

Peto izvestje mestne realke v Idriji za šolsko leto 1905/06. Izdalo ravnateljstvo. V Idriji 1906. Založila mestna realka. Natisnil Iv. Pr. Lampret v Kranju. Vsebina: Nekaj fizikalnih poizkusov. Spisal Julij Nardin. — Učni načrt za telovadbo na realkah. Preložil Iv. Bajželj. — Šolska poročila. Sestavil dr. S. Beuk. Zavod šteje 5 razredov, 10 učnih sil in 168 dijakov (razen enega Nemca sami Slovinci). 18. septembra t. l. se odprli na zavodu VI. razred.

Н. Петровский: Первые годы деятельности В. Копитаря. Казань. Типо-литогр. Императорскаго Университета. 1906. (Nestor M. Petrovskij: Pervye gody dejatel'nosti V. Kopitarja). Leksikonski format, 757 strani. — Naš dobri znanec in prijatelj, g. Nestor Memnonovič Petrovskij, vseučiliški docent v Kazani, se peča veliko z literarno zgodovino Jugoslovanov. Pred par leti je izdal monografijo o dubrovniškem pisatelju Hektoroviču in sedaj je napisal monumentalno delo o našem slavistu Jerneju Kopitarju. Na 757 straneh slovanskega formata je opisal g. Petrovskij prva leta znanstvene delavnosti našega Kopitarja, utemeljitelja slavistike na dunajski univerzi. V uvodu obeta, da bode nadaljeval svoje študije ter da napiše še kako knjigo o Kopitarju, ako mu bodo razmere dopuščale. Sicer pa je pričujoča knjiga sama zase celota.

Ker mi je g. Petrovskij podaril en eksemplar svoje znamenite knjige v spomin, smatram za svojo dolžnost, da o njej poročam. Znanstveno kritiko prepuščam seveda strokovnjakom-učenjakom. G. Petrovskij je študiral vse vire, iz katerih je mogel dobiti kaj gradiva za svojo monografijo. Študiral je na Dunaju, v Pragi, v Zagrebu in v dveh počitnicah je bival tudi v Ljubljani, kjer je v muzejski in v licejski knjižnici nabiral doneske za svoje ogromno delo. Že iz podčrtanih pripomenj v petitu vidiš, da pozna g. Petrovskij vso našo literaturo, da je s pravo mravljinjo marljivostjo iskal vseh podatkov, ki bi mu mogli razsvetliti prva leta literarnega delovanja Kopitarjevega. S to svojo knjigo je obogatil avtor zgodovino slavistike in podal Rusom dragoceno znanstveno knjigo. In ker je pisal g. Petrovskij o Slovincu Kopitarju, zato ga moramo odslej prištevati tudi med svoje literarne zgodovinarje. Kajti, kdor bode poslej hotel študirati življenje in delovanje velikega vrstnika Prešernovega, treba mu bode poseči po najnovejši in najboljši-

nejši monografiji o Kopitarju — po Petrovskega ruski knjigi! G. Petrovskemu je naša literatura dolžna vso hvalo in njegovo ime se mora poslej s častjo imenovati. Velik mož je bil ta Kopitar. In če bi drugega ne bil storil, kakor da je Srbom vzgojil Vuka Karadžića, katerega je neprestano opozarjal na zlati zaklad narodnih srbskih pesmij, bi bil storil dovolj . . .

Kakor sem rekel: jaz samo poročam o Petrovskega znameniti knjigi in zato naj navedem iz *оглавления* (iz kazala) nekaj točk, da bodo čitatelji videli, kako je avtor svojo knjigo razdelil in o čem piše.

Knjiga razpada na petero poglavij: I. poglavje: Biografski podatki o Kopitarju. (Rojstvo Kopitarja in njegova otroška leta ter uk v ljubljanski gimnaziji. Pri baronu Cojzu. Osebnost Cojzova. Kopitar prosi za službo v dvorni knjižnici — katero tudi dobi. Občevanje Kopitarjevo z učenjaki.).

II. poglavje: „Gramatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten u. Steyermark.“ (Arcticae horulae Bohoričeve in naslednje gramatike . . . Vprašanje o grafiki (o abecedi in ortografiji). Dobrovskij. Societas Slovenica. — Ustanovitev katedre za slovenščino v Gradcu. — Vodnik, Šmigoc, Danjko, Murko).

III. poglavje: Časnikarska (žurnalna) delavnost Kopitarjeva, predno so se osnovala „Jahrbücher der Literatur“. (Časopisi, katerim je bil Kopitar sotrudnik. — Projekt slovanske akademije. — Spet Dobrovskij. — Šafarik. — Cirilometodijsko vprašanje. — Kopitar in Hanka. — Kopitar se peča z germanistiko. — Bopp. — Kopitar pa rumunska, ogrska in grška filologija. — Vseslovanski alfabet.).

IV. poglavje: Kopitar pa srbsko-hrvaška literatura. (Dobrovskij. — Obradović. — Mušickij. — Kopitar se zanima za ustanovitev srbskih tiskaren. — „Srbske novine“ in Kopitar. — Kopitar se seznani s Karadžićem — „Rječnik“. — Grimm. — Pomen Kopitarjev v srbski literaturi).

V. poglavje: Prva leta znanstveno-literarnega truda Kopitarjevega. (Kopitar — publicist. — Vpliv Cojzov na Kopitarja. — Adelung. — Kopitar in narečja. — Kopitar kot oče ideje literarno-znanstvenega panslavizma. — Kajkavci. — Herder. — Spet Karadžić. — Kopitar in slovanski preporod (renesansa).

Izpisal sem samo nekatera vprašanja, ki jih razmotriva g. Petrovskij v svoji znameniti knjigi. Že iz tega pregleda spozna čitatelj, kako obširen program si je postavil g. pisatelj in koliko je moral preštudirati virov, da je mogel vse to podati v svoji monografiji. A naloga znanstvene kritike bode, da preišče, je li g. Petrovskij povsod zadel pravo.

Ustanovitev katedre za slavistiko, ki jo je bil sprožil naš Kopitar, je imela velik vpliv na razvoj slovanskih jezikov. Znanstveno raziskovanje slovanskih jezikov je imelo kajpada tudi v političnem oziru za avstrijske Slovence velik pomen. Evropa je spoznala, kako bogat in razvit in še bolj kako za razvoj sposoben je slovanski jezik. Srbske in druge narodne slovanske pesmi so pokazale veliko lepoto slovanske poezije, dokazale so umetniško ustvarjajočo moč slovanske duše. Razvoj slavistike je koristil tudi naši slovenščini ter našemu kulturnemu in političnemu napredku. Zato mora g. Petrovskega knjiga razveseliti vsakega izobraženega Slovenca. Ta knjiga je plod znanstvene slovanske vzajemnosti. Cast Nestorju Memnonoviču! A. Aškerc.

Ruski profesor P. A. Zabolotskij o slovenski literaturi. Poleg Nestorja Memnonoviča Petrovskega se posebno peča z našo literaturo tudi mladi varšavski profesor Peter

Aleksandrovič Zabolotskij, tisti, ki je lani pri razgalitvi Prešernovega spomenika prvi govoril v imenu ruskega naroda. Pa dočim obravnava Nestor Memnonovič starejšo in znanstveno literaturo, študira Peter Aleksandrovič moderno našo in jugoslovansko knjigo sploh, posebno ga zanimajo tiste vezi, ki nas vežejo z ruskim narodom.

Peter Aleksandrovič mi je poslal več posebnih odtkisov raznih ruskih žurnalov, v katerih recenzuje nekatere stvari iz naše literature.

V žurnalu naučnega ministerstva ocenja letos Veselovo in mojo „Rusko antologijo“, ki je bila izšla l. 1901. v Gorici pri Gabrščku. Gospodu Zabolotskemu ugaja naša „Ruska antologija“, o kateri pravi, da je „svetla izjema“ med drugimi antologijami evropskimi, ki niso vselej dobre glede prevodov. Citira tudi moje odkritosrčne besede iz pogovora in navaja vse tiste literate, ki so pomagali prevajati ruske pesnike. Pohvala „Ruske antologije“ je za njene prevoditelje in urednike velika čast. Hvaležen sem g. Zabolotskemu tudi za to, da me je opozoril na nekatere majhne pomote v biografijah. —

Druga slovanska knjiga, ki jo recenzuje g. Zabolotskij, je zbirka dr. Prijateljeva nekaterih novel in črtic Čehova, katerim je bil dal dr. Prijatelj splošno zaglavje: „Momenti“. Tudi te prevode hvali g. Zabolotskij, da so točni in da je dr. Prijatelj dobro razumel Čehova. Posebno ugaja recenzentu Prijateljev uvod knjigi.

Tretja Zabolotskega študija iz naše literature se peča s prevodi iz ruske poezije, ki jih objavlja mladi oče slovenskih abstinentov, g. Lenard v svojem glasilu „Piščalka za abstimente“.

Peter Andrejevič je z Lenardovimi prevodi vobče zelo zadovoljen, in kakor nam priča natisnjeni prevod neke Lermontovljeve pesmi, tudi po pravici.

Petru Aleksandroviču, ki je bival lani več mesecev v Ljubljani in študiral našo literaturo, priporočamo se, da nas še v bodoče seznani s svojimi rojaki — „za granicej“. To je dejanska slovanska vzajemnost! A. Aškerc.

Josip Evgen Tomić. Sredi m. m. je umrl tretji v sijajni plejadi hrvatskih pisateljev: Evgen Kumičić, Vjenceslav Novak in sedaj še Jos. E. Tomić, pesnik, romanopisec in dramatik. Rojen l. 1843. v Požegi, posvetil se je najprej bogoslovju, potem pa pravništvu ter je umrl kot banski svetnik dežel. vlade v Zagrebu. Tudi kot javen uradnik si je pridobil velikih zaslug na narodnogospodarskem polju. L. 1865. je izdal svoje pesmi „Ljeljinke“, poslej se je posvetil noveli in romanu ter drami. V svojih pripovednih delih je razvijal najrajši zgodovinske snovi, ki pa se je držal včasih preverno in zato premalo leposlovno; boljše so njegovi spisi iz socialnega življenja. Največ je pisal za „Vienca“: „Zatečeni ženik“, „Pelivanka“, „Krivi zubi“ (1870), „Opančarova kći“ (1871), „Pokčerka“, „Izigrana“ (1872), „Prijateljice“, „Suparnici“ (1873), „Zamrla ljubav“ (1884), „Pretorijanec“ (1890. pretiskano kot I. del romana „Za kralja — za dom“ iz XVIII. veka), „Udovica“ (1891). Najboljša njegova dela so „Zmaj od Bosne“ (1879) in „Emin-agina ljubav“, v katerih slika življenje in zgodovino Bosne v novejši dobi, ter „Kapitanova kći“ (1884). Spisal je tudi več komedij, ki jih je izdala „Matica Hrvatska“ l. 1878. in 1882. Narodni igri „Baron Franjo Trenk“ (v 4 dejanjih; igrala se je opetovano tudi v Ljubljani) in „Pastorak“ iz slavonskega življenja (4 dejanja) sta stalno na repertoaru hrvatskega dežel. gledališča. L. 1884. je napisal tragedijo v 5 dejanjih „Uriel Acota“. Dalje je spisal libreto za Zaj-

* Založil L. Schwentner v Ljubljani.

čvo opero „Lizinko“ in pa libreto „Pap Twardowski“. Svoječasno je bil poleg Avg. Šenoe najpriljubljenejši hrvatski pisatelj. Bil je sodelavec tudi pri „Prosvjeti“.

Na grobu so mu govorili pesnik M. Nikolić, tajnik Hrvat. Mat., dr. A. Radić in dramatik prof. F. Miller. Hrvatski beletristiki naše sožalje! Slava spominu velezaslužnega pokojnika!

Havliček K. Borovsky. 50-letnica smrti publicista in pesnika Karla Havlička Borovskega se slavi z neobičajno enodušnostjo po vsem Češkem in Moravskem. Ko je umrl, mu še ni bilo 35 let. Narodil se je v mestecu Borovu l. 1821. Študiral je filozofijo in je hotel postati duhovnik; toda premislil si je ter menil postati profesor. Predno pa je dovršil izpite, je prevzel v Moskvi mesto odgojitelja. Tam je ostal dve leti (do 1844), kjer je spoznal rusko in poljsko življenje in ruske in poljske poete. Vrnivši se, je spisal „Obraze z Rus“. L. 1845. je prevzel uredništvo „Pražských Novin“ in zabavne priloge „České Včely“. List je izhajal le dvakrat na teden, a je bil za češko maso pravcata šola. L. 1848 je prešel list v vladne roke, in Havliček je postal urednik novih „Národních Novin“, ki je bil dnevnik s satirično prilogo „Šotek“. Duhoviti Havliček se je v njih boril z vso radikalnostjo za narodno enakopravnost Čehov, za združenje čeških dežel, za skupni češki parlament in za češko ministrstvo, za odpravo predprav aristokratov, za enakopravnost vseh stanov, za uvedbo porotnih sodišč ter za to, da bi bival v Pragi cesarjev namestnik. Zahteval je torej za Čeha to, kar imajo danes Madžari. Razen tega je organizoval edinost vseh Slovanov v Avstriji; bil je v Krakovem, na Dunaju ter se je sešel tudi z Jugoslovani. Po dneh svobode pa je prišla kruta reakcija, ki je udušila l. 1850 izdajanje „Nar. Novin“. V Kutni Hory je začel neumorni Havliček nato izdajati „Slovana“, a cenzura je zatrla že l. števil. L. 1851. je izdal knjigo „Duch Národních Novin“, v katerem je propagiral realizovanje slovanske vzajemnosti, a ne le literarne, nego v prvi vrsti gospodarske in obrtne. Potem je izdal knjigo „Kutnohorské Epistolý“ enake vsebine, a vlada jo je hitro konfiskovala. Takrat je bilo Havličkovo ime že dobro znano in ljubljeno med vsemi Slovani, a sovraženo med Nemci, zlasti na Dunaju. Njegov „Slován“ je bil pravi narodni list, ki ga je čital z navdušenjem vsakdo. Seveda je bil Havliček zato stalno pod policijskim nadzorom. V Prago sploh ni smel in zaradi svojih ostrih političnih člankov je moral trpeti najnasilnejše sekature, založnik pa globe. Sredi leta 1851. pa so zatrli tudi „Slovana“. Havliček je bil bolan in nesrečen. Edina tolažnica sta mu bili žena Julija in hčerka Zdenka. Tiskovno pravdo je pred porotniki sicer dobil, a takoj nato je bila porota odpravljena. Havliček je hotel odpotovati na Angleško ter je bil pred odpotovanjem z rodbino pri svoji materi Josipini v Nemškem Brodu. Živel je tu čisto mirno, saj je bil bolan. 16. decembra 1852. pa ga je ponoči v postelji aretoval polic. komisar Dedere ter ga pozval sabo. Havliček je opisal to nasilno aretacijo takole:

„Dvě hodiny po půlnoci,
když na třetí šlo,
tu mi dával žandarm u postele
šťastné dobryto.“

Matka, žena, sestra, dcerka
malá Zdenčinka
stály oko mne v hočkém pláči —
hořká chvílinka.“

Kam ga peljejo policijsti na konjili, ni vedel. Sprva je mislil, da na Špilberk, potem na Kuřstein v Tirolah, a

mukotrpna pot se je vlekla dalje do Briksena. Tu je živel 3½ leta; dve leti je smela biti pri njem tudi rodbina. „V tej Sibiriji“ je napisal genialni Havliček razen drugih del troje svojih najlepših pesniških del: „Tyrolské elegie“, v katerih opisuje, govoreč k mesecu, svoje izgnanstvo iz domovine, „Křest svatého Vladimíra“, jako jedko satiro, in „Kral Lavra“, pesem iz irske zgodovine, a češkega duha in havličkovskega ostrega značaja. Šele 27. aprila 1855. ga je izpustil minister Bach iz ječe ter mu ukazal, da mora bivati stalno v Nemškem Brodu. Vrnivši se domov, pa je Havliček zvedel, da mu je žena že teden dni v grobu. Vrnil se je uničen, ubit, siv, brez nekdanje živahnosti in energije — živ mrtvec. Imel je že jetiko. Maja l. 1856 so mu dovolili, da sme k zdravniku v Prago, a 29. julija je že izdihnil svojo plemenito dušo. Havličkove zbrane poučne spise v prozi je izdalo društvo „Svatobor“, pesmi in epe dr. Ladislav Quis, politične članke pa dr. Z. V. Tobolka. Havliček je vzor poštenega žurnalista, idealnega, neustrašnega rodoljuba, duhovit naroden prorok in umetnik nesmrtné slave. Bil je plámtič Slovan in goreč prijatelj Jugoslovanov, zato se spominjamo ob 50-letnici njegove smrti Havlička tudi Slovenci s častjo in zahvalnostjo.*)

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

Ivan Cankar: Govekar in Govekarji. Naši Zapiski, IV. leto, 7. št. Prijatelj Cankar je spustil pod oblake nad slovensko domovino zopet raketo, ki je prasnila v tisočeri lučicah; sicer je bila ta raketa prav taka, kakoršna je spustil Cankar že v 5. št. „N. Z.“, toda nov je bil honorar (à 20 K) in naši socijalni demokratje v frakih so imeli zopet novo veselje. Bog jim blagoslovi to najivno veselje, tem bolj, ker sem bil tega veselja deležen tudi jaz. Kaj ni veselo, ako se sredi monotonskega političarskega pričkanja dvigne nakrat tudi malo boja zaradi estetskega ali celo splošno kulturnega vprašanja? Kdo se prepira pri nas zaradi literature, zaradi gledališča! Kdo hoče pri nas še pisati kritike! Cankarju se godi torej dobro. Kdor bi ga videl na Dunaju, bi si mislil: „To je lep fant, ki se veselo redi, saj nima nikakih skrbi!“ Ne, Cankar plaka, on plaka, da njegovih dram nočejo igrati niti na toli pokobiljenem in pokrivljenem šentpeterskem predmestju. Zato je Cankar s simboli, paradoksi in oksimoroni naskočil v rdečih „N. Z.“ slov. gled. ljublj. publiko in predvsem mene, ki me smatra glavnim sokrivcem. Na vse te zmedene očitke sem odgovoril Cankarju že v 7. zv. „Slovana“. Pri-pominjam pa le še, da smo poizkušali z njegovim „Jakobom Rudo“ v dveh sezonah, a prav tako brezuspešno, kolikor je poizkušal ž njim g. Ign. Borštnik v Zagrebu. Poizkusili smo tudi s Cankarjevim „Kraljem na Betajnovi“ dvakrat, a zopet prav tako brez resničnega uspeha, kakor v Pragi. Bivši intendant g. Fr. Milčinski je hotel riskirati tudi s Cankarjevo komedijo „Za narodov blagor“, toda ponesrečilo se mu je; takisto sem poizkusil to komedijo vprizoriti jaz v minoli sezoni ter sem poveril delo že režiserju g. L. Dragutinoviču, razdelivši vloge etc. Toda režiser mi je knjigo vrnil s prošnjo, naj ga neizvršljive naloge, ki nima v sebi jamstva niti za enkratni uspeh, odvežem. Navajam suha dejstva s polnimi imeni, ker ne potrebujem niti simbolov niti oksimoronov. Vse intendantce slovenskega gledališča rade uprizarjajo izvirna dramska dela, ker smatrajo za svojo narodno dolžnost, izvirno dramsko produkcijo pospeševati ter dajati začetnikom priliko, da se na odru praktično uče gledališke tehnike. Seveda, če pa kak

*) Čitaj brošuro: Jos. Krušina ze Švamberka: O Karlu Havličkovi Borovském. V Praze 1906. Cena 60 h.

dramatik nima niti pojma o gledališki tehniki ter podaja sujete brez kapljice dramske krvi, potem se taka dela odklanjajo z ozirom na ugled zavoda in pa da se avtorja reši blamaže. Cankar pa je pogledal za kulise prvič šele ob uprizoritvi „Kralja na Betajnovi“ in vse svoje poznanje odra si je pridobil tekom tistih 5 dni, ko je hodil sest pri skušnjah za imenovano svojo dramo pred našo suflersko kolibico. Da „Kralj na Betajnovi“ bajé ni bil sprejet na „Narodni divadlo“ iz prav teh tehničnih hib, pa smo čitali celo v čeških listih. Cankar zatrjuje, da je okus naše publike pokvarila šele slovenska narodna drama. Ker živi mož že nad 10 let stalno na Dunaju, naše publike sploh ne pozna. Že davno prej, ko so dobili Slovenci svoje izvirne narodne igre, so se morale igrati na našem odru igre à la „Trije pari črevljev“, „Od stopnje do stopnje“, „Revček Andrejček“ i. dr., te igre pa se igrajo še danes in se uprizarjajo na Dunaju, v Berlinu in drugod vzlic Halbejem, Hauptmannom, Schnitzlerjem... V Ljubljani pa ne ugajajo le narodne drame, nego so dosegli največje uspehe tudi klasiki in moderni pisatelji, n. pr. Schiller, Lessing, Shakespeare, Ibsen („Nora“), Halbe („Mladost“), Hauptmann („Hanica“), Sudermann („Čast“, „Dom“), Gogolj, Wilde, Tolstoj, Gorkij, Vrchlický i. dr. Zakaj so li ugajala dela teh, a Cankarjeva ne? — Ali morda ti dramatik niso umetniki zato, ker so nam ugajali? Ali ti dramatik tudi nimajo svojih idej? Ali pa si jih morda izposojujejo pri P. Altenbergu, Emersonu, Dostojevskem, Jacobsenu...? Razodeni mi, Tebanec! Toda Cankar je trdil maja meseca, da „sega šentpetersko predmestje od Drave do Adrije“, da je slovenska „kultura laž“ ter je pisal: „Najlepšo dramo bi bil lahko napisal Govekar, brusil najfinejše besede, krepko snoval in spretno grmadil silne efekte — v šentpeterskem predmestju bi venčali kobilu!“ S tem je Cankar pač odrekel našemu narodu vsako smisel za umetnost, za kulturo. Toda že meseca julija piše, da stoji ta — „nekulturni“, „pokobiljeni in pokrvavljeni!“ — narod na d Jurčičem, Kersnikom, Trdino, Levstikom, Tavčarjem in — seveda tudi na d — največjim umetnikom Iv. Cankarjem. Ta ljubi naš narod je torej enkrat pod menoj, drugič pa na d Cankarjem! Simbolistični člankarji pišejo pač, kakor nanese briljantnost stila brez ozira na konsekventno logiko... Cankar piše tudi: „Lepa stvar je prepričanje, lepa stvar je ideal — ampak ljudje so neizobraženi... in jaz imam družino!“ In dalje piše: „Njegova cula je polna raznovrstnih prepričanj, njegovo pa ni nobeno.“ Lepo! Ali pa nimajo pravice „pasti se“ na polju umetnosti tudi tisti pisatelji, ki preživljajo le — svojo družino? Ali ima Cankar manje „prepričanj“ in višje „ideale“, ko mi, ki ne pišemo za krščansko-socialno „Našo moč“ in za socialno-demokratske „Naše zapiske“, za katoliški „Dom in Svet“ in za liberalni „Lj. Zvon“ in za družbo sv. Mohorja (s pritrdilom krškega knezoškofa)? Treba je le, da začne pisati Cankar še v dr. Ušeničnik-Mahničev „Katoliški Obzorik“ ter da napiše za Turka „Paradoksnosimbolistične mašne bukvice“, pa se mu razleti prepolna cula! Kdo je torej praktičen v svoji obrti?! Načela je smešil že O. Zupančič, a zatajil jih sam nikdar ni; toda Cankarju ploska „mecen“ c. kr. drž. urednik dr. Vidic, ko vidi prijatelja tako bohotno „delati“ na krščansko-socialno-demokratski-katoliško-liberalno-klerikalno-napredni literarni paši. In dr. Vidic ima čisto pravo! Kdo se pa danes še briga za estetska in kulturna načela! Glavno je honorar, — ne, „resnična umetnost!“ Zato pa prevzame po Novem letu A. Aškerc uredništvo „Katol. Obzorika“, dr. Aleš Ušeničnik bo urejal „Lj. Zvon“, dr. Iv. Tavčar postane urednik „Slovenčev“ in dr. E. Lampè sede na stol „Sl.

Naroda“. „Vrag vzemi vsa načela, vse programe, vsa prepričanja! Mi smo kakor krojači in črevljarji, ki ne prašajo nikogar za narodnost in politiko, a mi smo vendarle umetniki. Takih breznačelnih in brezprogramnih „umetnikov“ sicer ne pozna noben drug narod, toda saj mi nismo — rodoljubi...“ Včasih so rekli, da je politika vlačuga; — zakaj bi ne bila vlačuga tudi umetnost?! Med te „umetnike“ se seveda Govekarji niso in se ne bodo silili. In dobro nam! Kaj zato, če pride mimo nas kužek in vzdigne nogo! Ali ga bomo izkušali učiti manire, značajnosti, takta? Ali ga bomo učili estetike? Ne, kužek je anarhistovska mrcina, ki more obgrizniti celo svoje dobrotnike! Kaj storimo torej s takim kužkom? Brnemo ga, se zasmejemo in hodimo lahke vesti dalje svojo rodoljubno pot. Saj „delamo“ kar moremo in znamo, „delujemo“ pa celo že dolga desetletja brezplačno z veseljem za svoj narod, ki ga poznajo nekateri le takrat, kadar ga potrebujejo... Toda dovolj bodi prerekanja. „Manje besed, gospodje, in več delovanja!“ K uspehom pa Vam bo najsrečnejši ploskal

F. G—r.

UMETNOST.

300-letnica Rembrandtovega rojstva. Pravkar je minilo 300 let, odkar se je narodil veliki holandski slikar Pavel Rembrandt Harmensz van Rijn. Učil se je slikarstva v Amsterdamu, je živel nekaj let v Leidenu in Amsterdamu ter je ondi l. 1669. umrl. Težko se je moral boriti, predno se je povzpел do ugleda pri svojih rojakih, a skoraj vse življenje je bil nesrečen in ubog. Vendar je sad njegovega delovanja bogat in krasen. Največ se je bavil Rembrandt s portreti ter je portretiral nešteto krat sebe samega, svojo ženo Saskijo, svojo mater, očeta, brata in po smrti prve žene tudi drugo ženo. Seveda ni s takimi deli ničesar zaslužil, a slikal je najrajši to, kar je poznal najgloblje in najbolje ter je podal tako svetovni umetnosti portretne študije večne cene. Vendar je poleg tega slikal tudi dela po naročilu, da se je mogel preživiti. A tudi te slike so umotvori, dasi niso čisto karakteristični za njegov revolucionarni čopič, saj je ostal Rembrandt vzlic koncesijam okusu naročnikov vselej umetnik. Tako so nastale njegove velike slike s skupinami več oseb: Ura anatomskega pouka (1632), Profesor Nikolaj Trep s 7 učenci ob mrtvem truplu, Amsterdamska meščanska straža (1642), Predstojniki suknarske zadrage (1661), tako je naslikal petero slik Kristovega trpljenja ter celo vrsto slik biblijskih in antičnih sujetov. Nihče dotlej ni znal predstaviti Krista večjega, globokočutnejšega in globokomiselnjega, kakor Rembrandt. Krist mu je bil nositelj bolesi in plemenitosti, posoda duha in najnežnejšega čustva. Zato pa ni slikal Krista lepega za oko, saj je vedel, da lepi ljudje navadno niso globoki. Sploh ni iskal Rembrandt lepih obrazov, nego je bil ljubitelj modelov, zanimivih po svoji individualnosti, izražajočih značaj in dušo. Slikal je v temnih barvah ter rad iskal kontrastov luči in mraka, prehodov iz najžarkejše solnčne razsvetljave v sobno svetlobo in temo. Prav te rafinirane lučne nijanse so najmočnejša stran njegove umetnosti, ki še danes ni prekošana. Težke boje je moral biti, dokler je prodiral s svojim novim načinom slikanja; imel je mnogo neprijateljev, danes pa ga slave vsi svetovni umetniki kot svojega vzornika in njegova dela so najdragocenejši okras le najbogatejših galerij in muzejev. Tudi „Slovan“ je prinesel troje reprodukciji Rembrandtovih umotvorov: glej letnik 1902/3 str. 301 „Rembrandt in Saskia“ in letnik 1904/5 str. 370 „Starec“, 1905/6 str. 48 „Poljski plemič“.

RAZNOTEROSTI.

Spomenik Miroslava Vilharja. Že leta 1876. se je osnoval v Zagorju ožji odbor z namenom nabirati prispevkov, da se postavi pesniku Miroslavu Vilharju primeren nagrobni spomenik. Ali takrat so bile pri nas tako žalostne razmere, da ni dosegel dotični odbor niti tako skromnega namena. Nastali so boljši časi. Med zavednimi Notranjci se je rodila misel, postaviti svojemu rojaku boljši in javen spomenik na rodni njegovih kraških tleh, da se tako izkaže čast in hvaležnost za ves narod možu, ki je vse žrtvoval za probojo in prosveto svojega naroda. Ob preporodu naše narodne zavesti je Vilhar kot pesnik, skladatelj, časnikar, pisatelj in neumorni boritelj za pravice slovenskega naroda vsestransko toliko delal, kakor malokdo med Slovenci. Narodna zavednost Notranjske je plod njegovega rodoljubnega delovanja. Njegova pesniška dela žive še danes med nami. Kdo ne pozna njegovih ljubkih narodnih pesmi in prikupljivih napevov? Komu ni znana „Po jezeru“, ali „Mila lunica“? Minilo je skoraj 35 let, odkar krije zemlja našega pesnika in letos bo tridesetletnica, odkar se je prvič rodila misel in se je pričelo nabirati za napravo spomenika „notranjskemu slavcu.“ Šele 12. avg. se ta misel uresniči, in sicer v veliko širšem pomenu. Odbor se je resno zavzel, da postavi v Postojni — na lepem trgu pred šolo Vilharju spomenik, napravljen po načrtih arhitekta Ivana Jagra. Bronasti kip v dvojni naravni velikosti je mojstrsko dovršil kipar Alojzij Repič in pravkar se je oddalo tudi vse klesarsko delo monumentalnega podstavka. Vilharjev spomenik bodi trajen znak narodne hvaležnosti vzornemu narodnemu boritelju in pesniku, naši mladini v vzpodbujanje k požrtvovalnemu in plovitemu narodnemu delovanju in tujcem, ki neprestano prihajajo v postojnsko svetovnoznano jamo in v Postojno, bodi ta spomenik viden dokaz, kako visoko spoštuje in ceni slovenski narod svoje zaslužne može. Da se odboru omogoči pravočasno izvršiti težavno nalogo, je treba še nekoliko narodne požrtvovalnosti. Vsi stroški spomenika so proračunjeni okroglo na 12.000 K, a odbor razpolaga dosedaj s pičlo polovico; ostanek bo treba še nabirati. V to svrhu se obračamo do celokupnega slovenskega naroda s pozivom, da prispeva vsak po svojih močeh. Vsak dar hvaležno sprejme odbor, ki bo izkazoval prejete prispevke v časopisih. Predsednik odbora je g. Jos. Lavrenčič v Ljubljani.

Spomenik Janezu Trdini. V Ljubljani se je osnoval odbor, ki nabira prispevke za spomenik pokojnemu pisatelju Janezu Trdini. Predsednik je župan Ivan Hribar, blagajnik notar Aleksander Hudovernik. Poziv za prispevke prijavimo prihodnjič.

NAŠE SLIKE.

Pavel Jovanović: Ples Črnogorca. (Umetniška priloga v trobarvnem tisku.) Najslavnejši srbski slikar je podal s to, živahnega gibanja polno sliko velezanimiv prizor iz jugoslovanskega narodnega življenja. Črnogorec pleše v družbi

veselih junakov „ples mečev“ ob tamburici, petju, vrisku in ploskanju gledalcev. Krasne junaške pojave v narodnih nošah.

— **Rosa Bonheur.** (Umetniška priloga.) Slavna francoska slikarica, roj. l. 1822. v Bordeauxu, je slikala zlasti znamenito živali: vole, krave, konje, a tudi pokrajine. Krasno sliko „Orači“ je naslikala l. 1849. ter visi danes v Luxembourg, kjer hranijo še druga njena dela. Rosa Bonheur si je pridobila slavo zlasti z realističnim slikanjem živalskih teles ter življenja na polju, na paši in na travnikih. Osobito Angleži jo cenijo visoko ter imajo več njenih slik v narodni galeriji v Londonu. — **Jean Hippolyte Flandrin: Študija.** Krasen tip klasično lepega mladeniškega telesa ženske mehko. Slikar je bil rojen l. 1809. v Lyonu; že z 18 leti je dobil odliko v Rimu. Vpliv klasične umetnosti se kaže na vseh njegovih delih. Večinoma je slikal za velike cerkve. Njegov „Mladenec ob morju“, ki ga prinašamo danes, spada med Flandrinova najslavnejša dela. Umrl je l. 1864. v Rimu.

— **C. M. Medović: Sv. Jeronim Puščavnik.** Delo najodličnejšega hrvatskega cerkvenega slikarja, ki pa slika tudi zgodovinske in žanrske slike. Ta umotvor visi v stolni cerkvi v Zagrebu. Tudi njegova „Madonna“ je mojstrsko delo.

Theodore Chasseriau: Tepidarij. Francoski slikar podaja tu prizor iz starorimskega kopališča (tepidarija), kjer so se kopale ob postrežbi suženj najodličnejše rimske gospe in dekleta. Kopeli so bile skupne v krasnih, arhitektonsko znamenitih in s kipi in slikami okrašenih zgradbah; dame so se kopale v mlačni vodi, v katerih so bile raznovrstne dišave. Obenem pa je bil tepidarij žensko zabavišče, kjer so dame kramljale, pele in plesale. — **Lerolle Henry: V naravi.**

Idilska slika iz življenja ob francoskem selu. — **E. Vimont: Noli tangere circulos meos!** (Pod sliko je napačen in pogrešen podpis!) Archimedes, veliki grški matematik in fizik, roj. 287, umrl l. 212. pr. Kr., je branil dve leti svoje rojstno mesto Syrakuze pred naskoki Rimljanov, ki so izkušali zatičiti mesto z morja in s kopnega. Archimedes, ki je bil tudi praktičen mehanik, je branil mesto s svojimi vojnimi stroji ter je uničil malone vse rimsko brodovje. Končno pa se je posrečilo Rimljanom vendarle po suhem prodreti v mesto. Divje germanske trope so udrle v Syrakuze in uničile z barsko surovostjo vse. Tak German pa je pridrl z golim mečem tudi v delavnico učenjaka Archimeda, ki je sedel zamišljen v svoje geometrične študije ter je risal kroge in računal. Vzrši Germana, je mislil učenjak le na svoj račun in dejal mu je: „Ne dotikaj se mojih krogov!“ (Noli tangere circulos meos!) German pa je 75 letnega učenjaka zabodel, saj pač surovost in nevednost že od nekdaj sovražita omiko in vedo. — **Pavel Jovanović: Guslar.** Prizor iz srbskega narodnega življenja: slepec pevec recitira ob spremljanju gusle staro junaško pesem vernim poslušalcem. — **B. Šenoa: V parku.** Prelestna slička Hrvat. umetnika! Slika je v barvah prekrasna. — **C. M. Medović: Madonna.**

Priloga „Slovanu“. Temu zvezku prilagamo „Izvestje Goriške tiskarne“ A. Gabršček 1906.

Dr. IVAN ORAŽEN

zdravnik v Ljubljani, je otvoril na Turjaškem trgu šte. 4 v 1. nadstropji svoj **ortopedično-zdravilni zavod** v katerem se bode zdravilo: **raznovrstno skriviljenje hrbtenice, izbočen hrbet, neenake rame, neenaka ledja** in tako dalje.

(Proste vaje in vaje na aparatih.)

Stariši se opozarjajo, da je uspeh zdravljenja v začetku skriviljenja mnogo boljši kakor pa pozneje.

Vse se izvršuje pod osebnim nadzorstvom dr. Oražna, ki daje pojasnila ob svojih ordinacijskih urah od 9.—10. dop. in od 2.—3. pop. v Wolfovih ulicah 12, 1. nadstr.

Zobozdravnik

dr. Alojzij Praunseis

ordinira od 8.—12. in od 2.—6. ure, ob nedeljah in praznikih od 8.—12. ure

v Ljubljani, Marijin trg 3,

Plombira zobe, vstavlja nove umetne zobe in zobovja. leči zobne in ustne bolezni

izdiranje brez bolečin s kokainom, v narkozii itd.

Ustanovljeno leta 1842.

Tovarna oljnatih barv, laka in firneža z električno gonilno silo.

BRATA EBERL

== LJUBLJANA ==

Slikarja napisov in lakirarja, dekoracij, ka, stavbena in pohištvena pleskarja.

Delavnica: Igriške ulice šte. 8. Trgovina in pisarna Miklošičeve (franciškanske) ulice 6. Telefon št. 154

Zaloga čevljev

Julija Stor v Ljubljani

v Prešernovih ulicah št. 5.

Največja zaloga moških, damskih in otroških čevljev, čevljev za lawn-tenis in pristnih goissserskih gorskih čevljev.

Elegantna skrbna izvršitev po vseh cenah.

Tovarna stolov Franceta Švigeljna

na Bregu, p. Borovnica, Kranjsko

izdeluje vsakovrstne stole od preprostih do najfinejših po najnižjih cenah brez konkurence.

Ilustrovani cenik pošlje se na zahtevo zastoj in franko.

Engelbert Franchetti

brivec

v Ljubljani, Sodnijske ulice 2

• hiši gospoda župana Ivana Hribarja

priporoča svojo najelegantnejšo in z vsemi higijeničnimi aparati urejeno brivnico. Za dobro in točno postrežbo je najbolje skrbjeno

Svoji k svojim!

J. Soklič, Ljubljana, Pod trančo 1.

Tovarniška zaloga klobukov, cilindrov, slamnikov in čepic.

L. Mikusch v Ljubljani

Mestni trg številka 15

priporoča

dežnike in solnčnike

v največji izberi po najnižjih cenah.

Pivovarna T. Fröhlich

== Vrhnika ==

priporoča svoje najboljše na pizenjski in bavarski način varjeno marčno pivo.

Zaloga v Ljubljani, Slomškove ulice 27

Na tem znaku so razvidne trgovine, v katerih se prodajajo SINGER-JEVI šivalni stroji.

Singer Co. delniška družba
šivalnih strojev

Ljubljana, Sv. Petra cesta 4.

Alojzij Kraczmér

Največja trgovina z glasbenimi instrumenti

Ljubljana, Sv. Petra cesta 4.

Pripoznano najboljša in največja zaloga vseh glasbil. Velika zaloga izvrstnih instrumentov na lok, pločnicah in lesenih trobil, harmonik na meh in ustnih harmonik, kakor tudi pristno laških strun. Velika zaloga tamburic. Lastna delavnica za popravila: Ljubljana, Sv. Petra cesta številka 6.

DRAGOTIN HRIBAR

LJUBLJANA.

Tiskarna

Založna knjigarna

Knjigoveznica

Trgovina s papirjem
pisalnim in risalnim orodjem ter
glasbenimi potrebščinami.

klad šolskih knjig in molitvenikov na debelo in drobno,
Zaloga poslovnih knjig in tiskovin.

I. kranjska tvornica pletenin in tkanin

DRAGOTIN HRIBAR v Ljubljani.

priporoča cenjenim gg. trgovcem in kramarjem v mestu in na deželi svoje izdelke, kakor: nogavice, rokavice, gorenjske jopiče, gamašne, otročja oblačila, telovnike za gospode in lovske telovnike itd. — Blago najboljše kakovosti, cene nizke, postrežba točna.

Slavnemu občinstvu v Ljubljani pa najuljudneje priporočam v nakupovanje omenjenih predmetov

tovarniško zalogo v Šelenburgovih ulicah 13.

Kdor kupi enkrat ostane gotovo zvest naročnik mojih izdelkov.

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrto leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana na 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratov:** Dvostopna ————— petit-vrsta 30 h za enkratni tatis; za večkrat po dogovoru. —————

Lastnina in tisk D. Hribarja v Ljubljani. — Odgovorni urednik Fran Govékar v Ljubljani.